

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Belgický a nizozemský kolonialismus –
komparace**
Kateřina Rožová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Belgický a nizozemský kolonialismus –
komparace**

Kateřina Rožová

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D. za odborné vedení této bakalářské práce, užitečné konzultace, vstřícný přístup, množství cenných rad a věnovaný čas.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 POČÁTKY KOLONIZACE	3
2.1 Počátky nizozemského kolonialismu	3
2.2 Počátky belgického kolonialismu	7
2.3 Komparace počátku nizozemského a belgického kolonizování	9
3 POSTUP KOLONIZOVÁNÍ (STRATEGIE)	11
3.1 Postup nizozemské kolonizace od začátku jejich kolonizace do konce 17. století	12
3.2 Postup nizozemské kolonizace v 18. století	18
3.3 Postup nizozemské kolonizace v 19. století	20
3.4 Postup nizozemské kolonizace na začátku 20. století a mezi světovými válkami.....	24
3.5 Postup belgické kolonizace v 19. století	26
3.5.1 Svobodný konžský stát.....	26
3.5.2 Ostatní belgické kolonie	28
3.6 Postup belgické kolonizace ve 20. století	29
3.6.1 Belgické Kongo.....	29
3.6.2 Ruanda – Urundi	30
3.6.3 Ostatní belgické kolonie	33
3.7 Komparace postupu belgické a nizozemské kolonizace	34
4 DEKOLONIZACE	39
4.1 Dekolonizace nizozemských kolonií.....	39

4.1.1 Dekolonizace Nizozemské východní Indie	39
4.1.2 Dekolonizace Antil a Nizozemské Guyany	41
4.2 Dekolonizace belgických kolonií.....	44
4.2.1 Dekolonizace Belgického Konga	44
4.2.2 Dekolonizace Ruanda – Urundi.....	47
4.3 Komparace nizozemské a belgické dekolonizace	49
5 ZÁVĚR	51
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	53
7 RESUMÉ	56
8 PŘÍLOHY.....	58

1 ÚVOD

Proces kolonizace má svůj původ především v Evropě. Evropské národy usilovaly o získání moci a bohatství a hledaly nové země, ostrovy a kontinenty, kam by svou moc rozšířily. Má práce pojednává o nizozemském a belgickém kolonialismu. Jednotlivé kolonialismy jsou poměrně známé, ale komparace těchto dvou kolonialismů může být novým a přínosným tématem. Je to zajímavé téma, zejména kvůli společnému částečnému historickému vývoji Nizozemska a Belgie a rozdílnosti v jejich koloniálních praktikách, dekolonizaci a přístupech ke koloniím.

Cílem mé práce je porovnat oba kolonialismy a zjistit, v čem se liší a co mají společného. Práce komparační metodou poukazuje na rozdíly v ústředních zájmech, strategiích a praktikách Nizozemí a Belgie. Zachycuje a chronologicky popisuje historický vývoj belgického a nizozemského kolonialismu a proces dekolonizace. Analyzováním vývoje obou kolonialismů se snažíme zjistit, jaké znaky mají společné, a co je odlišuje.

Práce je koncipována do tří hlavních kapitol. První kapitola je zaměřena na počátky obou kolonialismů, které jsou spojeny se vznikem suverénního nizozemského a belgického státu. Počátky nizozemského kolonialismu sahají až do 16. století, oproti tomu Belgie začala kolonizovat až o tři století později, kdy získala nezávislost na Nizozemí. Podobně jako Německo a Itálie byla Belgie v situaci, kdy byla většina světa rozparcelována mezi sféry vlivu velkých koloniálních mocností, mezi něž patřila Velká Británie, Francie a Nizozemí.

Další kapitolou je postup kolonizace Belgie a Nizozemí. Kapitola mj. pojednává o procesu, jakým Nizozemí a Belgie získaly své kolonie, a proč si oba státy vybraly zrovna ty kolonie, které měly. Tato část práce rovněž zachycuje postavení kolonizátorů vůči svým koloniím. Dále chronologicky popisuje, jak se toto postavení měnilo v průběhu

jednotlivých století. Charakterizuje, jakých metod bylo v koloniích užíváno a čeho kolonizátoři chtěli dosáhnout.

Třetí kapitola je věnována dekolonizaci jednotlivých belgických a nizozemských kolonií. Je zde popisován způsob, kterým docházelo k dekolonizaci. Kapitola zachycuje, jaký postoj vůči procesu dekolonizace zaujímaly Belgie a Nizozemí. Mezi hlavní cíle kapitoly patří důsledky kolonizace a dopady průběhu a postupu osamostatnění kolonií. Kapitola se také zaměřuje na to, co předcházelo procesu dekolonizace a proč k ní došlo.

Součástí práce je mapa, na které jsou zobrazeny nizozemské a belgické kolonie (viz Příloha č. 1).

2 POČÁTKY KOLONIZACE

Touha poznat východní země doprovázela Evropu již po celá staletí. Z východu do Evropy putovalo koření, drahocenné výrobky a drahokamy. Evropa se snažila prozkoumat vzdálené země. Dobrodruzi, misionáři a později i obchodníci se snažili proniknout do neznámých krajin. První, komu se podařilo dostat se až do Peking, byl italský kupec z Benátek Marco Polo. Středověká Evropa již obchodovala rozsáhle s asijskými zeměmi. Před Portugalci ovládali obchod mezi Asií a Evropou Arabové (Stamberger 1963: 13 – 16).

V 15. století se v Evropě začaly objevovat prvky kapitalismu. Objevily se první banky, nové vynálezy, manufaktury a obchodní domy. Mezi přední nové vynálezy patřil hlavně kompas a zeměpisné mapy. Docházelo tak k smělejší plavbám. Buržoasie se stávala bohatší a rostly požadavky na nové zboží. Tím začalo období koloniálních výbojů. Mezi hlavní koloniální země té doby patřily především Portugalsko a Španělsko. Byla založena první koloniální obchodní společnost se zaměřením na obchod s otroky. Bartolomeo Díaz, portugalský mořeplavec, objevil další cestu do Indie kolem mysu Dobré naděje, tento poznatek později přispěl k úspěchům Vaska de Gamy v Indii. Mezitím došlo k objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem a následnému zakládání kolonií v Severní, Střední a Jižní Americe. V 16. století se mezi koloniální země přidalo také Nizozemí (Stamberger 1963: 16 – 27).

2.1 Počátky nizozemského kolonialismu

Nizozemí bylo od 15. do 16. století pod nadvládou Burgundů a Habsburků. Za vlády Karla V. existovalo sedmnáct nizozemských provincií, které se snažil sjednotit. Právě za jeho vlády získaly provincie název Nizozemí. Přesto, že jižní provincie byly katolické a severní protestantské, za vlády Karla V. byly sounáležitě (Sklenářová

2006: 62-63). Poté, co Karel V. zavedl v říši náboženský smír, čímž de facto zlegalizoval protestantství, vzdal se trůnu. Po něm nastoupil jeho syn Filip II., který přesunul středisko říše z Nizozemí do Španělska a pronásledoval kacíře, proti tomu samozřejmě byly i nizozemské provincie, které byly protestantské. To vedlo k napětí, které vyústilo v povstání roku 1566 proti španělské nadvládě. V čele nizozemských protestů stál Vilém Oranžský. Snažil se především o jednotu sedmnácti provincií. Později byla vytvořena tzv. Utrechtská unie severními provinciemi a vlámskými městy. Povstání skončilo porážkou Španělska, které bylo nuceno uznat samostatnou a protestantskou část Nizozemska. Rok 1566 znamenal začátek osmdesátileté války o nezávislost Nizozemí. Z Nizozemí se stala nezávislá Republika spojených provincií roku 1581, kdy provincie odmítly oficiálně uznat Filipa II. jejich svrchovaným vládcem (Sklenářová 2006: 66 – 73). Ale až po třicetileté válce, která trvala až do roku 1648, Španělsko konečně uznalo nezávislost Nizozemska (Encyclopaedia Britannica 2014a).

Republika trvala až do konce 18. století. Po jejím vyhlášení došlo k hospodářskému rozvoji v Nizozemí a ekonomické těžiště se přesunulo ze severozápadní Evropy do Amsterdamu. Obchod a geografické dělení práce přispělo k tomu, že se republika stala první moderní ekonomikou. Zemědělci a zahradníci v provincii Holland se specializovali na zboží, které bylo žádáno jak místními, tak zahraničními městy. Netýkalo se to jen potravin, ale také surovin využívaných v průmyslu a textilních výrobců. Prostřednictvím racionalizace zemědělství vznikl přebytek pracovních sil, který se začal zabývat městským průmyslem, loďařstvím a obchodem (Sklenářová 2006: 76).

Po pádu Antverp¹ Nizozemci převzali od Portugalců obchod s kořením, díky tomu narazili na odpor ze strany Filipa II., který v té době

---

¹ V roce 1585 město a přístav Antverpy dobyli Španělé. Výsledkem bylo, že tisíce obchodníků opustilo město a usadilo se v severních provinciích. Následovali je liberální myslitelé a umělci, kteří se obávali pronásledování španělského režimu. Velmi brzy Amsterdam převzal úlohu Antverp jako nové kulturní a obchodní centrum (UCL).

byl i portugalským králem. To přispělo k myšlence, že by do Indie mohli Nizozemci plout sami. Na konci 16. století Willem Barentsz a Jakob van Heemskerck vypluli, aby našli cestu na východ přes Severní moře. Barentsz sice zemřel, zůstalo po něm ale pojmenováno moře a ostrov, který je součástí Špicberků. Portugalci se snažili utajit cestu do Indie kolem mysu Dobré naděje, přesto se jim to nepodařilo a Nizozemci také vyslali námořníky na poloostrov Přední Indie. První, kdo se dostal na východ, byl Cornelis de Houtman, který dosáhl indického souostroví (pozdější Indonésie). Dalším mořeplavcem byl Joris van Spilbergen, který objevil ostrov Cejlon (dnešní Srí Lanku). Tyto dvě plavby položily základ pro obchod mezi Nizozemskem a východem (Sklenářová 2006: 76 – 77).

V roce 1602 byla založena Východoindická společnost (VOC) Van Oldenbarneveltem. Společnost získala od Nizozemska monopol na obchod s východem. Soustředila se na komodity, které zahrnovaly např. koření, čaj, bavlněné látky a porcelán. Tyto komodity byly v té době nejžádanějšími v Evropě. VOC mohla také vést války a uzavírat smlouvy pod záštitou republiky, byla také první organizací, která byla vedena jako akciová společnost. VOC postupně vyhnala Portugalce z Východní Indie (Sklenářová 2006: 77).

Prvním nizozemským městem mimo Evropu byla Batávie (Jakarta), která byla znovu postavena po konfliktu s Portugalci. Nejdůležitějšími nizozemskými strategickými body na východě byly ostrovy Jáva a Cejlon. Jáva sloužila jako opěrný bod na mořské obchodní cestě do Číny a Japonska. Cejlon byl strategicky umístěn vůči indickému subkontinentu a byl na cestě do Bengálského zálivu. Cejlon získal Rijcklof van Goens z Kleverlandu ve sporu s Portugalskem (Sklenářová 2006: 77 – 78).

Nizozemci byli jedni z prvních, kdo zamířili do Austrálie, po mořeplavci Abelu Tasmanovi (viz Příloha č. 2) je pojmenována Tasmánie. Nejdůležitějším obchodním partnerem Nizozemska však bylo Japonsko, proto Nizozemci nezakládali opěrné body v Austrálii, mysleli si,

že by jim neplynuly takové zisky jako z obchodu s Japonskem. Nizozemí bylo po tři staletí jedinou neasijskou zemí, se kterou bylo Japonsko během doby izolacionalismu ochotno udržovat styky. Během doby japonské izolace bylo dovoleno jen Nizozemsku s ním obchodovat. Japonci se prostřednictvím obchodu s Nizozemskem snažili zjistit informace o evropské kultuře a evropské vědě (Sklenářová 2006: 78).

Další společností byla Západoindická společnost (WIC), založena roku 1621. Oproti VOC se ale věnovala více válkám a pirátství vůči Španělsku. Mezi její úkoly také patřilo dobývání území v Severní a Jižní Americe a následné zakládání kolonií. V roce 1625 koupilo Nizozemsko od Indiánů ostrov Manhattan za 60 zlatých, kde později vybudovali Nový Amsterdam (pozdější New York). Později WIC získala ostrovy Bonaire, Arubu, Curacao v Karibském moři a část Brazílie na Španělsku. Brazílii Nizozemsko opustilo v roce 1644. Zisky z kolonizace byly nízké, výdaje byly vyšší. Finance se získávaly především z obchodu s otroky, kteří byli dováženi z Afriky do Ameriky (Sklenářová 2006: 78 – 79).

V 17. století probíhaly anglo-nizozemské války, jejichž důsledkem byla nutnost postoupit Anglii kolonii Nový Amsterdam v roce 1667. Výměnou za ni dostali pobřežní Nizozemskou Guyanu (dnešní Surinam). Tím skončila přítomnost Nizozemska v Severní Americe a začalo se soustředit na Jižní. Na území Jižní Ameriky bylo šest ostrovů patřících Nizozemsku: Aruba, Bonaire, Curacao, Sint Marteen, Sint Eusebius a Saba. Rozvinulo se plantážnictví a Nizozemci na ostrovy dováželi otroky ze západní Afriky, díky čemuž vznikaly velké společnosti černých otroků (Sklenářová 2006: 79).

Nizozemsko získalo na Portugalsku část Brazílie a vznikla také kolonie Nový Holland. Na těchto územích Nizozemci zůstali jen dvacet pět let a byli v početné menšině oproti Portugalcům. Mezi oběma národy vznikla křehká rovnováha kvůli odlišnému náboženskému vyznání, Portugalci byli katolíci, kdežto Nizozemci byli Kalvinisté (Sklenářová 2006: 79 – 80).

Na jihu Afriky vznikla první nizozemská kolonie v roce 1652. Byla založena Janem Van Riebeeckem a sloužila jako zastávka pro lodě, které pluly z Evropy na východ. Během 17. a 18. století se transformovala a stala se kolonií stálých nizozemských usedlíků, kteří si začali říkat Afrikánci či Búrové. První osady byly Kapské město a Stellenbosch, kde byla založena první univerzita mimo Nizozemsko (Sklenářová 2006: 80).

2.2 Počátky belgického kolonialismu

Na kongresu ve Vídni v roce 1815 bylo sjednoceno severní Nizozemí (Holandsko) a Belgie (jižní Nizozemí) do jednoho státu. V čele tohoto státu byl král Vilém I. Ačkoliv jeho politika byla přínosem pro belgickou buržoasii, katolická část obyvatelstva měla námítky proti zasahování protestantského krále do církevních záležitostí. Liberálové požadovali větší svobodu, a tak vypracovali společně s katolíky jednotný program požadavků. Tato asociace katolíků s liberály byla nazývána unionismus. Po sérii incidentů vypukla v Belgii v roce 1830 revoluce. Rebelové získali podporu i mimo město a v návaznosti na tuto rebelii se Belgie odtrhla od severního Nizozemí. V čele s prozatímní vládou Belgie vyhlásila nezávislost 4. října 1830. Později téhož roku byl zvolen národní kongres, který přijal na svou dobu velmi progresivní ústavu (Portal belgium).

Na diplomatické konferenci v Londýně byla tehdejšími velmocemi uznána secese Belgie od Nizozemska. Prvním králem se stal Leopold I. (viz Příloha č. 3), kterého v roce 1865 vystřídal jeho syn Leopold II. (viz Příloha č. 4). Za jejich vlády byla Belgie druhou nejvýznamnější průmyslovou zemí. Oba králové se snažili zajistit nezávislost Belgie v ekonomice pomocí koloniálních výprav. Do 19. století ale nebyli úspěšní (Portal belgium).

Mnoho evropských zemí chtělo kolonizovat vzdálené části světa, aby mohlo využívat tamější zdroje a prostředky a tzv. civilizovat obyvatele méně rozvinutých zemí. Na konci 19. století se Belgie přidala do evropského soupeření o kolonie. Král Leopold II. věřil, že vlastnictví kolonií by výrazně posílilo bohatství a prestiž Belgie (Schulz – Richard). V době, kdy se Belgie zařadila mezi koloniální země, většina světa již byla rozebrána mezi hlavní koloniální státy, jako je např. Nizozemí, Velká Británie, Španělsko, Portugalsko a Francie. Byla přibližně ve stejném postavení jako Německo, které se do boje o kolonie přidalo také později.

Jak již bylo uvedeno výše, důvodem pro koloniální výpady Leopolda II. byla snaha o zajištění prosperity a mezinárodní prestiže Belgie. Ideálním cílem pro jeho záměr bylo povodí řeky Kongo. Tento nížinatý střed afrického kontinentu byl dosud neprobádaný (Hulicius 2006: 133). Veškerý zájem tehdejších objevitelů se týkal především pramenů Nilu (Ferro 2007: 115). Evropští dobrodruzi zažili velké obtíže při zkoumání a kolonizování okolí řeky Kongo, kvůli tropickému podnebí regionu, nemocím a odporu domorodců (Schulz – Richard).

Král Leopold II. o svém zájmu získat nějaké kolonie zpravil veřejnost v roce 1876. Do svých služeb se Leopoldovi o dva roky později podařilo získat Američana Henryho Stanleyho, který již do středu Afriky zavítal na své expedici při hledání ztraceného misionáře a cestovatele Livingstona. V roce 1879 vyrazila flotila Výboru pro studium Konga v čele se Stanleyem do Konga a podařilo se mu uzavřít smlouvy o ochraně s pěti sty místními náčelníky kmenů a založit několik opěrných bodů. Jeho konkurentem byl Ital Savorgnan de Brazza, který ve službách Francie zabral část pravého břehu Konga a založil město Brazzaville. Na protějším břehu bylo zatím založeno město Stanleyville. Na své cestě probádat a obsadit další území dorazil k jezeru Leopolda II. Později

na další expedici dorazil až k jezeru Tanganika (Hulicius 2006: 133 – 134).

Zatímco Stanley se věnoval svým expedicím, Leopold II. se snažil za pomoci diplomacie získat potvrzení suverenity od Mezinárodní společnosti nad získaným územím. První uznání Leopold II. získal od USA a na mezinárodní Berlínské konferenci (1884 – 1885) mu bylo přiznáno vlastnictví nezávislého konžského státu. Později belgický parlament rozhodl o existenci personální unie Belgie a Konga, které bylo 25x větší než území samotné Belgie. Leopold pojmenoval tuto kolonii Svobodný stát Kongo (Hulicius 2006: 134).

Kongo se stalo pro Belgii postupem času přínosným. Na území konžského státu byla objevena ložiska zlata, diamantů, nalezeny byly také různé suroviny, vzácné dřevo a slonovina. Belgie a hlavně její panovník se tak stali velice bohatými. Tamější obyvatelstvo Konga bylo ochráněno Belgií před nájezdy arabských otrokářů, začala se stavět infrastruktura a země byla pravidelně zásobována. Na druhou stranu byli lidé nuceni pracovat v pracovních táborech, plantážích a dolech. Velká část obyvatelstva (cca stovky tisíců až 20 milionů) zahynula na vyčerpání těžkou prací. Postupně vzrostl odpor vůči utrpení obyvatel Konga ve světě i v Belgii, a tak byl Leopold II. nucen předat správu nad Kongem se souhlasem parlamentu Belgie. Odpor byl směřován především proti skutečnosti, že ve 20. století vlastnila velké území i obyvatelstvo osoba a nikoli stát (Hulicius 2006: 134).

2.3 Komparace počátku nizozemského a belgického kolonizování

Nizozemí s Belgií mají společnou minulost. Provincie obou zemí byly v minulosti součástí španělského království. A když Nizozemí získalo nezávislost, Belgie byla integrována do nizozemského území. Belgie krátce spadala pod Francii, ale po Vídeňském kongresu (1814 – 1815)

se stala součástí Nizozemska (Hulicius 2006: 115). Nizozemí ale oproti Belgii nezískalo svou suverenitu ihned. Až po osmdesátileté válce získalo uznání Španělska. I když se to neobešlo bez potíží, Belgie se brzy po vyhlášení své nezávislosti v roce 1830 dočkala získání vnější suverenity.

Nizozemí je oproti Belgii klasickou koloniální mocností. Patřilo mezi hlavní země, které kolonizovaly, jako byla např. Velká Británie, Francie, Portugalsko nebo Španělsko a dominovalo 17. století. Nizozemí nemyslelo na možnost kolonizace ihned po získání nezávislosti jako Belgie. Myšlenka expanze a zámořských objevů se objevila v Nizozemsku až po racionalizaci zemědělství a následném ekonomickém růstu. Na druhou stranu Belgie již od své nezávislosti pomýšlela

na možnost kolonizace. Leopold I. i Leopold II. viděli v kolonizaci zdroj blahobytu a prosperity. Pomocí kolonizace chtěli dosáhnout ekonomického růstu v zemi. V době, kdy Belgie začala kolonizovat, již Nizozemí bylo koloniální říší, i když už ne tak ekonomicky prosperující jako tomu bylo v 17. století. Na konci 19. století bylo nuceno, stejně jako ostatní evropské koloniální státy, začít svoje koloniální praktiky ospravedlňovat. Nizozemí se oproti začínající Belgii muselo potýkat s tím, aby si své kolonie udrželo.

Z Nizozemí také pocházelo mnoho slavných objevitelů a mořeplavců (např. Willem Barentsz a Abel Tasman). Nizozemí nešlo jen o zisky a prosperitu, ale také se snažilo objevovat nové země. Belgie se o to nesnažila, zaměřovala se pouze na blahobyt, protože v době, kdy získala nezávislost, už možnost objevů neměla. V 17. století zakládalo také koloniální společnosti, Východoindickou společnost na východě a Západoindickou společnost na západě. Co se týče Belgie, ta nezakládala tyto společnosti, Konžský stát byl privátní kolonií krále Leopolda II a až později byl nucen předat Kongo do správy Belgie.

V jiných zemích měli na starosti kolonizaci obchodníci a vojáci, kteří v případě nutnosti byli zplnomocněni použít ozbrojených sil. Kolonizaci Konga prováděli civilisté, kteří zpočátku věřili ve své civilizační poslání a v objevitelského ducha. Odtud pramenila originalita této kolonizace, přestože se později stalo Kongo územím, které bylo vykořisťováno stejně jako ostatní kolonie (Ferro 2007: 115).

Nizozemsko se zaměřovalo hlavně na zakládání tzv. opěrných bodů, které sloužily jako strategická místa na cestě k hlavním koloniím. Například kolonie na jihu Afriky sloužily jako zastávky k opravení lodí, odpočinku posádky a doplnění potravin a vody na cestě do Nizozemské východní Indie. Když Belgie získala nezávislost, neměla možnost získat opěrné body, protože většina světa již byla rozebrána staršími koloniálními mocnostmi (i Nizozemskem). Chtěla jen získat území, z kterého bude čerpat suroviny, bude pro ni výnosné a díky kterému se stane bohatou zemí v rozkvětu.

3 POSTUP KOLONIZOVÁNÍ (STRATEGIE)

Od 13. století se lidé postupně naučili lépe využívat půdu, zaváděly se nové výnosnější plodiny a světová populace rostla. Došlo k důležitým změnám v technice, lidé přišli s novými vynálezy, zlepšila se infrastruktura, zakládaly se výrobní závody a komplexnější formy organizace práce. V období let 1200 až 1800 došlo k většímu propojení kultur a to především za pomoci námořní plavby. Základem pro toto byly inovace především v navigaci a lodním stavitelství (Demel 2013: 49).

Nejprve Evropané chtěli dobývat, poté objevovat a následně obchodovat. Převládaly u nich pragmatické motivy. Objevitelé chtěli najít spojence (to se týkalo většiny křesťanů) nebo se snažili za pomoci směnné výměny získat zboží, které nebylo v Evropě dostupné, a tudíž bylo pro Evropany vzácné. Za svůj hlavní cíl pokládaly země Evropy zisk z obchodu. Touha probádat svět a objevovat zprvu nebyla záměrem

evropských zemí. Geografické poznatky vyplývaly až ze zkušeností cestovatelů (Demel 2013: 69).

Tato kapitola pojednává o strategiích v kolonizaci Nizozemska a Belgie a jejich cílů, kterých chtěly za pomoci kolonie dosáhnout. Také se zde nachází, jaké aspekty musely tyto dvě země zohlednit ve svých záměrech. V závěru kapitoly je shrnutí rozdílů v jejich cílech a strategiích.

3.1 Postup nizozemské kolonizace od začátku jejich kolonizace do konce 17. století

Nizozemci se prohlašovali za syny oceánu. Mezi národy nejvíce svázaných s mořem patří skutečně Holanďané. Základem koloniálních úspěchů Nizozemska v 17. století byla jejich flotila. Vyvinuli nový typ lodi „fleuta“ (viz Příloha č. 5), což byla loď s vypouklými boky. Dalšími zdroji úspěchu byli střídmi námořníci, nízké finanční náklady v loděnicích a pokročilé technologie. Oproti jiným zemím mělo Nizozemí flotilu méně závislou na státu. Města byla nucena se spojit, protože byla k sobě svazována svými společnými zájmy v objevování a snahou o obchodování se vzdálenými zeměmi. Za úspěchem a expanzí Nizozemska stálo vyplenění Antverp, nezávislost Nizozemska a španělská okupace Portugalska, když se stal španělský král Filip II. i králem portugalským (Ferro 2007: 61 – 62).

Nizozemci oproti jiným zemím postrádali tradici v oblasti velkých obchodních cest. Asie a Severní a Jižní Amerika byly už dříve objeveny španělskými nebo portugalskými mořeplavci. Monopol na hlavní trasy a přístavy byl v rukou těchto zemí a Nizozemí mělo pouze roli prostředníka. To se změnilo až s dobytím Antverp, kdy se tamější obchodníci přesunuli do Amsterdamu. Svou obchodní cestu do Nizozemské východní Indie převzali od Portugalců. Měli k dispozici od Portugalce Linschotena tzv. Itinerario, které popisovalo cestu do Asie kolem mysu Dobré naděje (Van der Horst 2005: 156).

Stejně jako se spojila dříve města, se spojily dvě společnosti, které si dříve konkurovaly ve financování flotil, ve Spojenou Východoindickou společnost. Za svůj cíl při vycestování do světa si Nizozemci kladli získat finance. Na rozdíl od jiných zemí si nekladli za cíl šířit křesťanství. Nizozemsko strategicky nahradilo Portugalsko na pozici dominantní koloniální mocnosti. Spojená východoindická společnost neváhala použít sílu, pokud jí bylo zapotřebí a držela si své konkurenty v bezpečné vzdálenosti (Ferro 2007: 62). Společnost měla strukturu spolku a jednotlivé komory (např. v Amsterdamu a v Rotterdamu) byly autonomními celky. V čele VOC byla stálá správní rada tvořená sedmnácti členy. Rada se scházela cca jednou za tři měsíce a udávala směr, kam VOC bude směřovat a vymýšlela strategii do budoucna (Van der Horst 2005: 162).

Různé společnosti mj. i Spojená východoindická společnost si navzájem konkurovaly a soupeřily, jejich boj měl za následek pokles cen, což na začátku 17. století nebylo považováno za pozitivní vývoj. Spíše to vyvolávalo otázky a obavy (Van der Horst 2005: 161 – 162). Úspěchy VOC totiž inspirovaly další státy ke vzniku podobných společností. Konkurenty Spojené východoindické společnosti v Asii se tak stala především nově vzniklá Východoindická společnost v Anglii a později také francouzská obchodní společnost Compagnie de Indes. Následkem úspěchů VOC také Švédsko a Dánsko založilo svou společnost. Tyto společnosti propojovaly veřejné a soukromé funkce. Navenek byly obchodními společnostmi a soustředily se na získání kapitálu, proto byly prvními akciovými společnostmi. Společnosti potřebovaly především podporu veřejnosti a musely se řídit nařízeními státu. Nizozemí udržovalo oproti Francii poměrně volné spojení se státem. Všem společnostem šlo o svobodu moří. Měly velkou autonomii a zároveň zastupovaly zájmy svých zemí (Demel 2013: 82- 83).

Během doby, kdy Portugalsko bylo součástí Španělského království, se na jeho úkor podařilo Nizozemsku získat některé portugalské kolonie nebo části kolonií. V Malace a Cejlonu získala Spojená východoindická společnost část faktoríí. Od Portugalců také získala Sundské ostrovy, na kterých později založila své impérium. V roce 1652 se Nizozemcům na úkor Portugalců podařilo ukořistit Kapsko a díky tomu začali búrskou kolonizaci v oblasti jižní Afriky. Postupně se Nizozemcům podařilo vytlačit Portugalce z Jihovýchodní Asie s jednou výjimkou a tou byl ostrov Timor. Postupem času se tam ale Nizozemci usadili také. A i přesto, že byl Timor mezi ně rozdělen smlouvou, stále mezi sebou vedli války až do roku 1859, kdy došlo mezi nizozemskou a portugalskou částí ostrova k definitivnímu stanovení hranice (Ferro 2007: 78).

VOC jmenovala generální guvernéry, aby spravovali některé kolonie. Nejznámějším guvernérem byl Jan Pieterszoon Coen, který spravoval Batávii. Byl to schopný organizátor a agresivně prosazoval své zájmy. Později byl vzorem pro správce kolonií v 19. a 20. století. Posílal rady a doporučení správní radě VOC. Coen se snažil o posílení jednotlivých poboček VOC. Členové rady ale dávali přednost zisku před posílením impéria a dohodli se s anglickou společností na rozdělení trhu. Postupně se Batávie stala kosmopolitní, především díky dovážení otroků z celého světa a čínským emigrantům. Byla také pestrou zemí ohledně jazyků, mezi něž patřila portugalská, malajština, nizozemština, atd. Obyvatelé Batávie se stávali městskými lidmi s minimálním poutem k zvykům a tradicím. Docházelo k mísení kultur, které se týkalo i zaměstnanců VOC. Po smrti Coena jeho nástupci pokračovali ve stejné tradici. Později v roce 1641 padla portugalská Melakka do rukou Nizozemců a vystřídali je až Angličané v 19. století (Van der Horst 2005: 162 – 164).

V sedmdesátých letech získali Nizozemci také sultanát Makasar na ostrově Sulawesi a části ostrovů východní Indonésie. Díky těmto úspěchům získalo Nizozemí hlavní slovo v obchodu s kořením. Území v Nizozemské východní Indii bylo obklopeno dvěma říšemi (nezávislým sultanátem Banten a Mataram), přesto bylo Nizozemí v této oblasti dominantním. Dosáhli toho především technickou, zbrojní a merkantilní převahou. Později se nezávislé sultanáty staly vazaly Nizozemí. Postupně se skupina opěrných bodů transformovalo na koloniální říši (Demel 2013: 157).

Od čtyřicátých let 17. století měli jediní Nizozemci v rukou opěrné body v Japonsku. Podařilo se jim toho dosáhnout tím, že pomohli při potlačování povstání japonských katolíků na ostrově Kjúšú. Nizozemí mělo jeden opěrný bod v Japonsku, a sice na ostrově Dedžima u Nagasaki. Od začátku izolace do 19. století nebyl vliv evropských států v Japonsku patrný (Demel 2013: 158).

V 15. a 16. století se obchod orientoval především na Asii, Afrika sloužila jako zdroj otroků a Amerika byla ponechána jiným společnostem, mezi něž patřila nově vzniklá nizozemská Západointická společnost. Ta měla na starost správu nizozemských kolonií v Americe (Demel 2013: 83). Oproti Portugalsku platili holanďtí obchodníci lépe za cukr a pernambuko (brazílské dřevo) z Jižní Ameriky. Důvod ke vzniku WIC byla potřeba kultivovat pozemky v Jižní Americe. Členům rady WIC nešlo tak o osidlování kontinentu, jako o zabránění stávajících kolonií pro sebe, proto upřeli svou pozornost na portugalskou Brazílii. Jako svůj nástroj používala WIC pirátství, přepadávala španělské a portugalské lodě. Po neúspěšném pokusu o dobytí města Salvador podnikli Nizozemci invazi do severněji položeného města Pernambuco. Do vlastnictví se jim tak dostala država s cukrovou třtinou. Na post generálního guvernéra se dostal Johan Mořic. Největším problémem byl nedostatek pracovní síly

na plantážích, proto začalo WIC s obchodem s otroky (Van der Horst 2005: 168- 171).

Nizozemsko po svém vzestupu začalo ohrožovat Anglii hlavně na domácí půdě a to především tím, že nizozemští obchodníci prodávali levněji než angličtí. Anglickou nechuť vůči Nizozemcům také podporovala přítomnost Nizozemska po celé planetě (v Atlantiku, Baltském moři, Indickém oceánu, Středozemním moři) a tím byla v rozporu s iniciativou Anglie. Po skončení občanské války se Anglie rozhodla ukončit hospodářskou a námořní dominanci Nizozemska. Nepřátelství mezi dvěma státy zahájil Act of Navigation vydaný Cromwellem. Zákon schvaloval dovoz zboží pouze anglickými loděmi nebo loděmi zemí, z kterých zboží pocházelo. Důsledkem zákona bylo to, že nizozemské lodě do Anglie přivážet své zboží nesměly. Postupně došlo ke třem anglicko-nizozemským válkám, na které navázaly francouzsko-nizozemské války (Ferro 2007: 79 – 80). Nizozemí v roce 1667 přenechalo kolonii Nový Amsterdam v Severní Americe Anglii. Došlo k tomu po válkách během mírových jednání a na oplátku Nizozemí získalo Guyanu (Surinam), tím skončil nizozemský vliv v Severní Americe (Demel 2013: 83).

Zisk Guyany se ukázal dobrým obchodním tahem Nizozemí. Stala se dobrým investičním objektem. Vznikly zde nové plantáže. Na rozdíl od VOC Západoindická společnost nebyla tolik zisková firma. V roce 1674 byla zrušena a následně vznikla sice zrenovovaná, ale stejnojmenná společnost znovu. I obchod pod křídly druhé WIC nebyl vzkvétající (Van der Horst 2005: 178 – 179).

Nizozemci, kteří vystřídali Portugalce na pozici nejsilnějšího mořeplaveckého a obchodnického národa, neměli zájem prozkoumat africké vnitrozemí. Soustředili se, stejně jako ostatní evropské země,

jen na pobřeží a spokojovali se s otrokářským obchodem. Evropa měla zpočátku minimální zájem o Afriku (Demel 2013: 94).

Jak již bylo uvedeno, předmětem evropského zájmu v Africe byli hlavně otroci. Evropské státy soupeřily o levnou pracovní sílu. Okolo sedmdesátých let obchod s otroky prudce vzrostl (Demel 2013: 139). Johan Mořic potřeboval otroky v Jižní Americe. Podařilo se mu získat dvě zásobárny otroků v Luandě (v Angole) a Sao Jorge da Mina na Zlatonosném pobřeží (v dnešní Ghaně). Luandu brzo WIC ztratila, ale Sao Jorge da Mina (později přejmenováno na St. George Del Mina) zůstalo v rukou Nizozemců až do roku 1871. Svět nevnímal otrokářství pozitivně. WIC se odvolávala na teologické spisy a bibli. Odhad je, že nizozemské lodě přivezly z Afriky do Ameriky pět procent z celkově dovezených otroků, což není tak velký počet oproti tomu, kolik otroků dovezla Anglie, Francie, Portugalsko nebo Španělsko. Po povstání prodalo Nizozemí kolonii zpět Portugalcům (Van der Horst 2005: 171 – 175).

Poté přesunulo svoji pozornost na oblast Karibiku a tzv. Divoké pobřeží. Tam holandsští obchodníci navázali styky s indiány a objevili existenci tabáku. Tamější kolonizaci měli na starosti Zeeuwští osadníci, ti tvořili jednu komoru WIC. Založili tam tři osady na dnešním území Guyany. Postupně získalo Nizozemí některé ostrůvky v Karibiku na Francii a Anglii a od Španělů získalo ostrov Curacao. Později se také usídlili na ostrově St. Maarten. Ten na chvíli získalo zpět Španělsko, o pár let později jej opustilo a na ostrově se usídlila Francie a Nizozemí. Obě země si mírovou cestou rozdělily ostrov na dvě části. Toto rozdělení platí dodnes (Van der Horst 2005: 176).

Austrálie se nazývala v minulosti Nové Holandsko, protože právě Nizozemsko bylo první zemí Evropy, které objevilo australský kontinent.

První objevitelé pluli pod vlajkami VOC. V australském kontinentu ale Spojená východoindická společnost neviděla žádný zisk a tak s tamějšími objevitelskými plavbami v 17. století skončila (Demel 2013: 100).

3.2 Postup nizozemské kolonizace v 18. století

Nizozemsko se stejně jako např. Anglie transformovalo na říši. Říše vznikaly většinou za účelem získat co největší kontrolu nad monopolem obchodu. Nizozemská říše byla složena spíše z opěrných bodů než zemí. Tyto opěrné body zakládala hlavně Spojená východoindická společnost. Až od poloviny 18. století Nizozemí lze považovat za obchodní impérium. Vedení impérií měli v rukou obchodníci, kteří byli zacílení na zisk. Státní moc se na zakládání opěrných bodů, oproti společnostem, podílela málo. Co ale mezi její vliv patřilo, bylo omezování konkurence a udávala práva společností (např. vést válku). Za udělená práva stát získal finanční kompenzaci (Demel 2013: 161 – 162).

V první polovině 18. století byla Východoindická společnost největším podnikem na světě a měla největší zisky. Batávie byla stále centrem obchodu v jihovýchodní Asii. Komunikace mezi mocenským centrem a podřízenými složkami probíhala pomocí dopisů, které byly přepravovány na plachetnicích. Plachetnice nebyly modernizovány a jejich stavba byla ze 17. století. Anglii, která se snažila o modernizaci plachetnic, Nizozemí nevěnovalo pozornost. Začala se zvyšovat konkurence. VOC konkurovala hlavně anglická Východoindická společnost, francouzská Compagnie des Indes, Dánové a vlámská Oostendská společnost. VOC se konkurenci bránila politickými prostředky, kterými se snažila ochránit svůj monopol. Poptávka po luxusním zboží a koření klesala. Nejvíce vyhledávanými komoditami v Evropě byly nově objevené káva a čaj (Van der Horst 2005: 427).

Členi sedmnáctky, kteří stáli v čele VOC, nevnímali dlouhodobé změny a zaměřovali se jen na hospodářské výsledky v uplynulém roce. Rezervy společnosti se vyčerpaly hlavně za účelem poskytnutí zisku investorům. Přesto, že soukromé podnikání ve společnosti bylo zakázáno, nebylo možné ho zastavit. Hlavním prostředkem VOC v boji s konkurencí byla vojenská síla a jen tam, kde ji nebyla schopna uplatnit, využívala cenové konkurence. Zvýšení daní v koloniích nepomohlo finančnímu nedostatku VOC. Sultáni v koloniích jihovýchodní Asie často obcházeli obchodníky z VOC a snažili se o vlastní monopol. Po smrti sultána v sultanátu Mataram vznikla situace vhodná k vypuknutí občanské války a k jejímu potlačení VOC potřebovala další finance. Vydržování vojska a vedení válek stálo společnost velké peníze. VOC byla spíše než hospodářským subjektem státním útvarem. V 18. století vypukl konflikt mezi Anglií a Francií. Válčilo se na moři i v koloniích. Nizozemí se do tohoto konfliktu nevměšovalo a profitovalo ze své neutrality. Konkurenti válčili mezi sebou (Van der Horst 2005: 428 – 430).

Nizozemská převaha v obchodu a v hospodářství byla ukončena postupně během druhé poloviny 17. století a 18. století. Příčinou toho byly hlavně války mezi Anglií a Nizozemím. V 17. století, jak je popsáno výše v předchozí podkapitole, byla ukončena nizozemská kolonizace v Severní Americe. Nizozemí i přes svoji ekonomickou dynamičnost bylo donuceno ustoupit pod nátlakem anglické flotily. Vkládání financí do flotil už nebylo tak výnosné (Ferro 2007: 80).

Dalším krokem k nezvratitelnému úpadku Nizozemí byla čtvrtá válka s Anglií (1780 – 1784). Nizozemí prohrálo a ztratilo středisko Nágapattanam na jižním pobřeží Indie (Van der Horst 2005: 430). K úpadku Nizozemí přispěla také ztráta Kapska a ostrova Cejlon v důsledku válek plynoucích z Velké francouzské revoluce za Napoleona. Kapsko opět získala Velká Británie. Později došlo k sérii konfliktů mezi Anglií a Francií, které byly vedeny nikoli na moři, ale na pevnině

na území kolonií (Ferro 2007: 80 – 81). Válka s Británií blokovala nizozemský obchod s Evropou a tak se VOC postupně hroutila. Oficiálním datem zhroucení VOC byl 31. prosinec roku 1799 (Van der Horst 2005: 431).

3.3 Postup nizozemské kolonizace v 19. století

Koncem 18. století začala francouzská okupace Nizozemí. Anglie využila situace a zaútočila na nizozemské kolonie a získala Kapsko, Cejlon, atd. Část Nizozemí se stalo součástí Francie a zbytek byl nazván Batávskou republikou. Batávská republika se stala vazalem Francie díky Haagské smlouvě z roku 1795. Změny uvnitř republiky se týkaly především vedení země (v čele země bylo národní shromáždění), rozdělení země na osm departmentů (jejich hranice neměly nic společného s bývalými provinciemi) a obě společnosti VOC a WIC byly zrušeny a jejich činnost převzal stát na sebe. Mezitím se dostal k moci ve Francii Napoleon Bonaparte a v roce 1805 stanovil novou ústavu Batávské republiky, po roce ale své rozhodnutí změnil a rozhodl, že se z republiky stane Holandské království a hlavním městem jmenoval Amsterdam. Tehdejší hranice jsou totožné s hranicemi dnešního Nizozemska. Králem jmenoval svého bratra Ludvíka Bonaparte, kterého později ale sesadil, protože nedokázal před Angličany ochránit Zéland. Francie anektovala Holandské království a připojila ho ke své říši roku 1810. Zavedl se kontinentální zákon, který úplně ochromil nizozemské hospodářství a obchod. Nadále však fungovalo pašování. Jednak proto, že francouzští dělníci neznali všechny cesty po moři a také, že se dali podplatit. Po porážce Francie u Lipska roku 1813 Francouzi opustili území Nizozemska. Na trůn se vrátil Vilém I. Oranžský (Sklenářová 2006: 102 – 108).

Před francouzskou nadvládou bylo Nizozemí federativní republikou se samostatnými provinciemi, ale po roce 1813 bylo už

Nizozemí jednotnou zemí s centrální vládou, které se podřizovaly všechny departmenty a města. Roku 1814 byla přijata nová ústava, která dávala velkou moc králi v oblasti financí, vojska, zahraničních vztahů loďstva a ve správě navrácených kolonií. Kolonie byly získány zpět od Angličanů s výjimkou Cejlonu, Guyany a Kapska, ty zůstaly ve správě Anglie. Na Vídeňském kongresu 1814/1815 bylo rozhodnuto o tom, že se k Nizozemsku připojí Lucembursko a Rakouské Nizozemí (dnešní Belgie). Tím došlo ke vzniku Spojeného království nizozemského. Mezi Rakouským Nizozemím na Jihu a Severem byly náboženské a jazykové rozdíly. Belgičané mluvili francouzsky a byli katolíci. Král Vilém I. se snažil sjednotit zájmy Belgie s Nizozemím. Oproti Nizozemí, kde bylo hlavní zemědělství, byla Belgie dobře rozvinutou průmyslovou zemí a neměla tak velký dluh jako Nizozemsko, proto nechtěla propojit jejich ekonomiky. Ve dvacátých letech se Nizozemí dostalo do krize, a tak král udělal z kolonií odbytiště pro domácí výrobky. Založil také novou Nizozemskou obchodní společnost a zahájil v Nizozemské východní Indii (v dnešní Indonésii) kulturní systém (Sklenářová 2006: 109- 112).

Nizozemská obchodní společnost se po svém vzniku soustředila hlavně na obchod s Čínou, Indií, Latinskou Amerikou a se zeměmi okolo Baltského moře. Jejimi hlavními aktivitami bylo vše okolo dovozu a vývozu a šíření důležitých informací z oblasti ekonomiky. Působení měla společnost po celém světě a fungovala také jako poradní orgán. Později se zaměřila jen na tu nejvýnosnější kolonii, kterou byla Nizozemská východní Indie. Mezi nejdůležitější komodity patřila káva, indigo a cukr. Kulturní systém fungoval mezi lety 1830 – 1870 a týkal se oblasti ostrova Jáva. Systém zavedl tamější guvernér Van der Baska. Guvernér určil, co se bude pěstovat na 20 procentech půdy, která byla přenechána Nizozemcům obyvateli Jávy. Prodej produktů měla na starosti Nizozemská obchodní společnost. Největší zisk z tohoto

systému měla společnost a nizozemská státní pokladna (Sklenářová 2006: 112).

Rozdíly mezi Belgií a zbytkem Nizozemí byly až moc velké na to, aby obě země spolu nadále tvořily Spojené království nizozemské. Přispěly k tomu i velké rozdíly v jejich ekonomice, jazycích a náboženství, jak již bylo popsáno výše. Po řadách povstání došlo roku 1830 k separaci Belgie od Nizozemska. Po rozdělení v obou zemích došlo k národnímu uvědomění (Sklenářová 2006: 113 – 114).

Po zhroucení francouzského koloniálního panství a po skončení napoleonských válek Španělsko vlastnilo jen Kubu, Filipíny a pár dalších menších území. Nově nezávislé kolonie se v anglickém impériu začaly bouřit. Pro některé prosperující kolonie byl zisk nezávislosti nebezpečím pro jejich budoucnost, protože předtím tyto státy čerpaly hospodářské a obchodní výhody z toho, že byly něčí kolonií. Po roce 1815 zbyly pouze kolonie Indie a Malajské souostroví, z kterých Anglii a Nizozemsku plynuly nějaké zisky (Ferro 2007: 91 – 92).

Po Vídeňském kongresu byla Nizozemská Východní Indie pod správou Velké Británie. Britská správa tam skončila v roce 1815, po podepsání konvence Angličanů a Nizozemců v Londýně. Tak se správa Nizozemské Východní Indie vrátila do rukou Nizozemců, ale už bez Cejlonu. Místní obyvatelé se bouřili proti správě Nizozemí, to bylo prvním znakem indonéského národně osvobozenického hnutí, které pokračovalo později ve 20. století. Obyvatelé Nizozemské východní Indie, různého etnického původu a náboženství, si začali uvědomovat bezprávi kolonialismu. Válka se vedla na Molukách, Jávě, Sumatře, Jižním Sulawesi a na Jižním Kalimantanu, všechny je Nizozemsko potlačilo (Sklenářová 2006: 133).

Ke změně v Nizozemském kolonialismu došlo v roce 1877. Vládní výdaje narůstaly především díky sultanátu Ačeh na Sumatře.

Tam se usídlili piráti a ohrožovali lodě v okolních mořích. Díky svému závazku z roku 1824 Nizozemsko muselo zajistit bezpečnost pro mezinárodní dopravu. Po otevření Suezského průplavu v roce 1869 stále více obchodníků plulo námořní cestou kolem Sumatry. Výměnou za část nizozemských kolonií ve Zlatonosném pobřeží získalo Nizozemsko od Anglie volnou ruku v tom, jak naložit s problémem pirátství na Sumatře. Sultán Ačehu požádal o pomoc Turecka a Spojených států amerických, tím vyprovokoval Nizozemce k vyhlášení války Sumatře. Válka trvala od roku 1873, ukončena byla v roce 1903 násilnou cestou, která vyžadovala velké finanční náklady. Ze strany společnosti začaly být nizozemské koloniální praktiky odsuzovány. V 19. století narůstala kritika poměrů v koloniích. Sultanát Ačeh byl donucen vzdát se své samostatnosti (Sklenářová 2006: 133).

V 17. století začalo Nizozemí s obchodem s otroky. Měla to na starosti hlavně Západoindická společnost, která je dovážela z Afriky do Jižní Ameriky na plantáže s cukrovou třtinou. O zrušení otroctví se zasloužila hlavně Velká Británie. Nizozemí bylo jednou z posledních zemí, která zrušila otroctví ve svých koloniích (Van der Horst 2005: 174). Obchod s otroky byl zrušen v nizozemských koloniích ve dvou etapách, první bylo zrušeno otroctví v Nizozemské východní Indii roku 1859 a další následovala Nizozemská Guyana v roce 1863. Místo otroků pracovali na guyanských plantážích hlavně imigranti z Indie, byli tzv. smluvní zaměstnanci. Poté, co Británie zakázala systém smluvních zaměstnanců, byli na Nizozemskou Guyanu dováženi pracovníci z Jávy. Imigrace byla zastavena až v roce 1925 a Javáci i Hindustáni z Indie na Surinamu tvoří významné kategorie obyvatel (Van der Horst 2005: 460 – 461).

Na konci 19. století musely koloniální země ospravedlňovat svoje koloniální praktiky a důvody ke kolonialismu, zejména to bylo kvůli tlaku, který na ně vyvíjela společnost začínající se stavět proti kolonialismu. Ve Velké Británii ospravedlňovali své koloniální praktiky tzv. břemenem

bílého muže, bílý muž měl vést domorodé obyvatelstvo k civilizaci. Francie přišla s tzv. civilizačním posláním, což považovala za svou vzdělávací misi. Nizozemí přišlo s pojmem etická politika, jejím autorem byl liberální nizozemský politik C. T. van Deventer, který se o ní zmínil ve svém článku z roku 1899 s titulkem: Čestný dluh. Cílem etické politiky bylo, aby Nizozemí poskytlo určitou kompenzaci svým koloniím (hlavně Nizozemské východní Indii) za staletí vykořisťování a dále mělo být eticky a politicky zavázáno svým poddaným v koloniích. Etická politika měla charakterizovat novou nizozemskou křesťanskou koloniální politiku. Podstatnou skutečností bylo, že obyvatelstvu Nizozemské východní Indie nebyla přisuzována hlavní role. Podle Nizozemí nebylo dostatečně způsobilé k tomu, aby hájilo své zájmy, proto tuto roli převzalo Nizozemí na sebe jako kolonizátor. Údělem kolonizátora mělo být dovedení Nizozemské východní Indie k civilizaci a zároveň je vychovat k samostatnosti. Nizozemí k etické politice ještě přidalo respekt k tradičnímu způsobu života a kultuře Indonésanů. To znamenalo, že Nizozemí nemělo vnucovat cizí zákony a kulturu Indonésanům, ale spíš ty jejich vlastní pomalu rozvíjet (Van der Horst 2005: 444 – 445).

3.4 Postup nizozemské kolonizace na začátku 20. století a mezi světovými válkami

Na Sumatře v Deli, což byla část na severovýchodním pobřeží, tvořili menšinu obyvatelstva Číňané. Důvodem, proč se na ostrov přistěhovali, bylo to, že v Číně byla chudoba, a tak Číňané byli ochotní emigrovat na Sumatru, kde je zaměstnávali jako dělníky. Dělnická práce byla minimálně placená, tak místo místního obyvatelstva byli zaměstnáváni Číňané, kterým se přezdívalo Kuli. Dělnická práce spíše připomínala nucené a otrocké práce, podmínky a platy byly špatné. Schylovalo se ke skandálu poté, co popsal tamější situaci J. van der Brand do brožury, kterou poslal vládě v Nizozemí, politici to utlali

a situace na Sumatře se nezměnila až do roku 1931 (Van der Horst 2005: 445 – 446).

Etická politika nesloužila jen k tomu, aby skryla kolonistické vykořisťování, Nizozemci skutečně zavedli různá opatření prospívající indonéskému obyvatelstvu, zahrnovala např. zlepšení zavodňovacího systému, pěstování nového druhu rýže, byly zakládány malé banky, které půjčovaly rolníkům. Dostatek potravin zajištěný z pěstování rýže zamezil potravinovým krizím, které byly např. v Indii, která byla ve správě Britů. Nizozemci také usilovali o zlepšení indonéského vzdělávacího systému. Zakládány byly školy na vesnicích a v některých školách se vyučovalo i v nizozemštině, to ale bylo dost nákladné, dovolit si je mohla jen menší bohatá vrstva obyvatelstva (Van der Horst 2005: 446).

Později se společnost začala měnit a 20. století začala charakterizovat těžba nafty, kaučuku a spalovací motor. Nizozemská Východní Indie byla zdrojem mnoha surovin pro Evropu a Ameriku a jejím největším obchodním partnerem se postupně staly Spojené státy americké (Van der Horst 2005: 447).

Generální guvernér Nizozemské východní Indie Van Heutsz, kterému se podařilo vyhrát válku na Sumatře, jmenoval na post orientálního poradce Christiaana Snoucka Hurgronje. Hurgronje přišel s teorií asociace, která pojednávala o problematice vztahu mezi kolonizátorem a kolonizovaným. Poevropštění Indonésanů by se podle něj dosáhlo za pomoci velké míry samostatnosti Nizozemské východní Indie. Zástupci Nizozemské východní Indie v radě byli jmenováni úředníky v koloniích nebo byli voleni nepřímou volbou regionálními radami. Později se národní rada transformovala na pololegislativní shromáždění. Ke konci první světové války díky hrozícímu vzniku nepokojů a demonstrací slíbilo Nizozemí Nizozemské východní Indii udělení samosprávy, k naplnění slibu

ale nikdy nedošlo. Nizozemská východní Indie nebyla jediná, kdo získal parlament. Kolonie Guyana (dnešní Surinam) a Antily ho také získaly, měl ale jen symbolickou roli (Sklenářová 2006: 134).

Během doby mezi dvěma světovými válkami byl projednáván vznik zákona o válečné flotile. Zákon měl zajistit v průběhu dalších šesti let vybudování loďstva, které by mělo za cíl ochranu Nizozemské východní Indie (Sklenářová 2006: 137).

V roce 1941, po útoku na americkou základnu Pearl Harbor, vyhlásila nizozemská vláda v exilu spolu s Velkou Británií a USA válku Japonsku. Konflikt týkající se nizozemských kolonií v Pacifiku trval od 11. ledna do 8. března roku 1942. Japonsko mělo v Tichém oceánu převahu a rychle ovládlo značnou část Pacifiku. V bitvě u ostrova Jáva bylo vojsko spojených sil Nizozemců, Velké Británie, Ameriky a Austrálie poraženo Japonskem. Japonsko posléze zabralo celé souostroví, které se tak stalo součástí Východoasijské sféry společného rozkvětu. Nadvláda Japonska byla podporována indonéskými nacionalisty. Japonci využívali koncentračních táborů a Indonésanů jako pracovních sil. Také Nizozemskou východní Indii využívalo jako zdroj surovin a indonéská ekonomika spadala pod válečné potřeby Japonska. Nizozemská východní Indie zchudla a neměla dostatek potravin. Po kapitulaci Japonska se Nizozemí snažilo získat zpět svou pozici jakožto kolonizátora Nizozemské východní Indie, ale Indonésané byli proti. Více v kapitole o dekolonizaci (Sklenářová 2006: 145 – 146).

3.5 Postup belgické kolonizace v 19. století

3.5.1 Svobodný konžský stát

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, Belgie měla aspiraci kolonizovat ihned po získání nezávislosti. Svou první kolonii získala za krále Leopolda II. Podařilo se mu to především díky Henrymu

Stanleymu, který pro něj prozkoumal okolí řeky Kongo a africké vnitrozemí. Po Berlínské konferenci uznávalo mezinárodní společenství belgické vlastnictví Svobodného státu Kongo. Původně byl Svobodný konžský stát v rukou belgické akciové společnosti, postupně však akcie a explorační práva odkoupil Leopold II. a správa nad Kongem tak přešla přímo pod něj (Klíma 2012: 192).

Kongo bylo za krále Leopolda II. zasaženo spavou nemocí přenášenou mouchou tse-tse. Nemoc se do Konga dostala podél řeky Kongo z města Niari, které leží v oblasti mezi oceánem a Brazzaville, kde byl zaznamenán první případ. Oproti ostatním státům, např. Anglii a Francii, nebyla Belgie připravená na vypořádání se s nemocí a neměla založenou žádnou instituci (nemocnici, lékařské středisko apod.), která by se s takovou nemocí dokázala vypořádat. Leopoldovi II. šlo především o ochranu lidského kapitálu. Belgický král se proto musel obrátit o pomoc k Angličanům. Snaha zavést široký zdravotní systém v Kongu byla podporována tím, jak se nemoc šířila. Ve vrcholu nemoci roku 1930 se Belgii podařilo zavést lékařskou péči po celé zemi (Ferro 2007: 173).

Leopold do Svobodného konžského státu neinvestoval, soustředil se pouze na komodity, po kterých byla poptávka v Evropě, jako např. kaučuk, palmový olej nebo slonovina. Výkup surovin od tamějších obyvatel měli na starosti agenti Svobodného státu Konžského. Mj. se tak snažili vytlačit konkurenci, kterou pro ně představovali arabští otrokáři z východu. Obyvatelům Konžského státu byly udávány kvóty na produkty, které vybírali agenti. Kvóty pro konžské obyvatelstvo byly moc vysoké a nedokázali shromáždit požadovaný počet surovin, aniž by neriskovali vyhladovění. Odpor vůči belgickým kolonistům postupem času sílil a belgická armáda zasahovala vůči vzpourám tvrdě. Největší problémy měla Belgie s provincií Katanga. Trvalo jim tři roky, než se jim podařilo Katangu plně obsadit (Klíma 2012: 192 – 193).

Po potlačení odporu musely být přísně dodržovány stanovené kvóty na produkty. Agenti s královým vědomím tvrdě trestali neodevzdání požadovaného množství produktů. Tzv. provinilci byli nuceni do otrockých prací, využívalo se tělesných trestů a nucených neplacených prací. Postavení železnice vedoucí z přístavu Matadi do hlavního města Leopoldvillu v roce 1898 umožnilo sice překonat poslední nesplavný úsek řeky Kongo, při její stavbě ale zemřelo přibližně 100 lidí na jeden kilometr trati, přičemž délka celé trati byla 366 kilometrů (Klíma 2012: 193).

3.5.2 Ostatní belgické kolonie

Jednou z menších a také jednou z těch méně důležitých kolonií byl přístav Santo Tomás de Castilla nacházející se v severovýchodní Guatemale. Přístav byl původně osídlen Belgičany v 19. století (Encyclopaedia Britannica b). Belgie podporovala Rafaela Carreru, který se snažil o to, aby si Guatemala určila vlastní státnost a vytvořila si svou vládu. Belgičané svou podporou získali vliv v Guatemale a v roce 1843 guatemalský parlament daroval Belgii přístav Santo Tomás de Castilla. Správu tohoto území měla na starosti Compagnie Belge de settlement, což byla tajná belgická společnost ve vlastnictví krále Leopolda II. Kolonizace Santo Tomás de Castilla skončila v roce 1854 z finančních důvodů. Belgie tuto kolonii nedostatečně financovala a zvyšoval se zde počet obětí, které zahynuly na žlutou horečku nebo na malárii (Pollard 2015: passim).

Belgie přístav vlastnila jen pár let, a i když je dnes jeho oficiální název (od roku 1958) Matías de Gálvez, je stále užíván Santo Tomás de Castilla (Encyclopaedia Britannica b).

3.6 Postup belgické kolonizace ve 20. století

3.6.1 Belgické Kongo

V provincii Katanga se na přelomu století objevily zásoby měděné rudy a diamanty. Až po jejich objevu začaly Belgii z kolonie Svobodného státu Konžského plynout zisky. Do té doby bylo Kongo chudou kolonií (Klíma 2012: 193).

V letech 1905-1906 upozornil na probíhající teror ve Svobodném Konžském státu anglický novinář a socialistický politik Edmund Dene Morel. Pobouření společnosti a nátlak, který vyvinula na belgickou vládu, přispěly k tomu, že byl Konžský stát předán do správy Belgického státu. Násilnosti, ke kterým docházelo pod správou Belgie, měly za následek pokles počtu obyvatel na 7,5 milionu oproti předchozím devatenácti milionů obyvatel, které měl Konžský stát v 19. století. Po smrti Leopolda II. roku 1909, byla Královská rodina nucena pod tlakem veřejnosti předat správu nad Kongem Belgii a kolonie byla přejmenována na Belgické Kongo, přesto obyvatelé Konga byli stále nespokojení s nadvládou Belgie a kladli nadále odpor. Později díky investicím soukromníků a státu začaly vznikat různé rozvojové oblasti s dobrou perspektivou. Byla vybudována železnice vedoucí do Katangy a evropští správci a podnikatelé využívali pokroku v technice a rozvoje v ekonomice. Konžanům to ale přinášelo jen nové povinnosti. Území dnešní Demokratické republiky Kongo bylo celé kolonizováno a spravováno Belgií až v roce 1925. V Belgickém Kongu se vyvinul nový druh rasismu tzv. paternalismus. Jednalo se o nadřazení bělochů vůči Afričanům. Věřilo se, že kolonisté musí vést a trestat Afričany způsobem, který byl připodobňován k výchově a trestání dětí rodiči, Belgičané jakožto kolonizátoři byli otcové a vychovávali své syny Konžany (Klíma 2012: 193).

Po první světové válce se oficiální paternalismus stále prosazoval. V čele Belgického Konga byl generální guvernér se sídlem v Léopoldvillu

a zastupoval šest územních celků, které dávaly dohromady Belgické Kongo: Katangu, Kivu, Léopoldville, Východní provincie, Rovnické provincie a Kasai. Ekonomiku mělo na starosti pět belgických společností, hlavní z nich byla společnost Sociétés Générales de Belgique. Hlavními komoditami, které se těžily v Belgickém Kongu, byly diamanty, měď, zlato, uran, vzácné kovy a kobalt. Zemědělství bylo zaměřeno na komodity jako byl kaučuk, bavlna a palmový olej. Afričané z Belgického Konga pracovali hlavně v řemeslech, obchodu a v drobném podnikání. Proti politice v Kongu byl hlavně afrokřesťanský kazatel Simon Kimbangu, který probudil v Afričanech bakoňský nacionalismus. Afričané vyznávající jeho směr bojkotovali práce a protestovali proti kolonizaci. I po jeho uvěznění jeho víra se dál šířila v oblastech, kde žili Bakongové (Klíma 2012: 244 – 245).

Během druhé světové války Belgie zaznamenala velký ekonomický nárůst. Komodity jako uran, zlato, cín, měď a kaučuk byly dodávány z Konga Belgii a Spojeneckým armádám. Ekonomický boom pokračoval i po válce a napomohl vzniku konžské střední třídy. Kongo bylo nepostradatelné pro poválečnou obnovu Belgie. Ta se stala více ekonomicky závislou na Konžské kolonii a o to více se bála dekolonizace (Reid 2011: 228).

3.6.2 Ruanda – Urundi

Prvními Evropany ve Rwandě a Burundi byli Němci a během jejich kolonizace považovali celou tuto oblast za jednu kolonii, kterou nazvali Ruanda – Urundi. Němci tuto kolonii měli jen pod nepřímou správou a ovládali ji pomocí dosazování agentů do místní správy. Když v roce 1914 přešla kolonie pod správu Belgie, vliv Němců na kolonii Ruanda – Urundi nebyl příliš rozsáhlý. Belgickými koloniemi byly Rwanda a Burundi od roku 1914 až do roku 1962, kdy získaly nezávislost (HistoryWorld).

Když Německo napadlo Belgie na začátku první světové války, Belgie provedla malý protiúder ve střední Africe. Belgičtí vojáci se přesunuli na východ z Belgického Konga a obsadili v roce 1916 Ruandu – Urundi. Po válce Společnost národů potvrdila stávající stav věcí a poskytla Belgie v roce 1924 mandát ke spravování kolonie. Od roku 1925 kolonie Ruanda – Urundi byla spojena se sousedním Belgickým Kongem, ale spravování kolonie mělo velmi odlišnou podobu. Správa Konga byla soustředěna v Bruselu, ale v kolonii Ruanda – Urundi byla ponechána v rukou tutsijské aristokracie. Rozdíly mezi Huty a Tutsii se staly základem pro tamější belgický koloniální systém (HistoryWorld).

Vztahy Hutů a Tutsiů se formovaly ještě předtím, než byly Rwanda a Burundi kolonizovány. Hutuové se živili zemědělstvím a Tutsiové byli pasáci dobytka a poměry mezi nimi se často měnily a byly složité. Docházelo často ke smíšenému manželství, oba kmeny byly navzájem propojeny jak ekonomicky, tak kulturně a přesto mezi nimi vládla rivalita. Když Rwandu a Burundi Němci a po nich Belgičané kolonizovali, snažili se podporovat dominanci Tutsiů nad Hutu, kterou vnímali jako přirozenou. Od začátku 20. století byly šířeny mýty o nadřazenosti Tutsiů, která pocházela z jejich historické nadvlády. Tvorbu těchto mýtů měli na svědomí kolonizátoři a samotní Tutsiové a zakládaly se na různých věcech, např. na vzhledu (výška), rasových argumentech (Tutsiové byli první civilizovaní) a ekonomickém statusu (majitelé dobytka se nacházeli na vyšší příčce společenského žebříčku). To dalo vzniknout menšinové vládě Tutsiů nad většinovými Hutu. Počátek 20. století pro kmen Tutsiů byl obdobím, ve kterém si tvořili svou kmenovou tradici, historii a identitu (Reid 2011: 201).

Hlavním městem kolonie Ruanda – Urundi určili Belgičané Usumburu (dnešní Bujumbura). V čele každého území byl komisař a až později to byli viceguvernéři, kteří byli podřízeni guvernérovi kolonie Belgického Konga. Jak už bylo zmíněno výše, Belgičané ponechali

zavedený feudální systém, kde v čele země byli menšinová Tutsiové a podřízení jim byli většinou Hutí a Pygmejové. Stejně tak se zachoval i politický systém, který tam dříve fungoval. V čele obou zemí nadále byli králové tzv. mwami. Celá Rwanda a Burundi byla součástí kolonie Ruanda – Urundi, kromě jedné části Rwandy Gisaky, která se stala součástí území britské Tanganiky (Klíma 2012: 245).

Pod správou Belgie v kolonii Ruanda – Urundi narostla populace, přispělo k tomu zlepšení zdravotního stavu tamějších obyvatel. Vzhledem k tomu, že kolonie Ruanda – Urundi byla jen mandátním územím, které bylo přiděleno Belgii mezinárodním společenstvím, nemohla zde uplatňovat stejné praktiky, jako byly např. nucené práce, kterých bylo využíváno v Belgickém Kongu. První školy, které vznikly na území kolonie Ruanda – Urundi, nedokázaly masově vzdělat tamější obyvatelstvo, pouze ovlivňovaly elitu v obou zemích díky náboženství a francouzštině. V meziválečném období má svůj původ nevráživost mezi Hutí, Tutsii a Pygmeji (Klíma 2012: 245).

V kolonii Ruanda – Urundi měli dohled nad Hutí na starosti Tutsijové, i když Hutí tvořili většinu obyvatelstva (85 procent). Tutsijové byli v menšině a dávali dohromady jen čtrnáct procent obyvatelstva. Zbývající jedno procento obyvatelstva tvořili Twa, což byli zbylí původní domorodí Pygmejové v této oblasti. Od roku 1933 se začaly vydávat nové občanské průkazy, na kterých bylo uvedeno, ke které rase občan patří. Tento belgický postoj ke kolonii Ruanda – Urundi, především belgické upřednostňování jednoho z nich, rozdělil oba kmény a připravil tak půdu pro budoucí násilí. Dříve mezi kmény Hutí a Tutsi k rasovému násilí nedocházelo (HistoryWorld).

Problém byl více patrný v Ruandě než v Urundi. V roce 1957 lídři Hutí zveřejnili Manifest kmene Hutí v Ruandě a jeho prostřednictvím se snažili připravit své příznivce na budoucí politický a etnický konflikt.

První ohnisko násilí bylo zažehnuto v roce 1959, když skupina politických tutsijských aktivistů v Gitaramě napadla Dominique Mbonyumutwa z kmene Hutu. Výsledná celostátní kampaň Hutů a násilí, ke kterému se uchýlovali vůči Tutsiům, vyšla ve známost pod názvem "vítr zničení". V nadcházejících měsících mnoho Tutsiů uprchlo z Ruandy, včetně dědičného vládce Mwami. Ve volbách v roce 1960 politici z kmene Hutu získali většinu hlasů. Grégoire Kayibanda, jeden z autorů Manifestu kmene Hutu, stanul v čele prozatímní vlády na přechodné období až do získání nezávislosti (HistoryWorld).

V Urundi se tutsijská monarchie ukázala na první pohled odolnější, a to jak v udržení moci, tak při pokusech o řešení konfliktu mezi kmeny Tutsi a Hutu. Volby, které se konaly v roce 1961, přinesly vítězství pro společnou stranu Hutů a Tutsiů. K vítězství stranu vedl populární princ Rwagasore, nejstarší syn Mwami. Princ byl zavražděn o několik měsíců později, dříve než Urundi oficiálně dosáhla nezávislosti. Ale tento atentát nespadal pod etnické násilí (HistoryWorld).

3.6.3 Ostatní belgické kolonie

V letech 1860 až 1945 čínské přístavní město Tchien-ťin bylo místem až devíti koncesí pod zahraniční kontrolou, dočasně bylo i pod multinárodní vojenskou vládou (1900-1902) a střídalo se zde mnoho vyvíjejících se obecních správ. Tchien-ťin byl otevřen jako smluvní přístav v důsledku úmluv z Pekingů z roku 1860. Britské, francouzské a americké koncese ve městě Tchien-ťin byly vytvořeny v roce 1860. Do poloviny 19. století byl Tchien-ťin otevřen zahraničnímu obchodu a jeho význam stoupal společně s novým železničním systémem, který spojoval město s Pekingem na jedné straně (od roku 1897) a s Shanhaiguanem a Mandžuskem na straně druhé. Tím, že se Tchien-ťin nacházel v blízkosti hlavního města císařství a především tím, že byl na křižovatce mezi evropskými a japonskými zálohami, hospodářský a strategický

význam Tchien-ťinu přitáhl pozornost všech hlavních mezinárodních mocností. V rámci Tchien-ťinu bylo zajištěno devět samostatných zahraničních koncesí už v roce 1901 (University of Bristol 2010).

Čína podstoupila koncese v Tchien-ťinu Belgii v roce 1902 výměnou za roční odškodnění. Na konci třicátých let 20. století Belgie uzavřela smlouvu s Čínou o navrácení jejich koncesí v Tchien-ťinu, ale oficiálně k tomu došlo až v roce 1931 (World Statesmen). Svoje koncese v Tchien-ťin měla mj. také Anglie, Německo, Itálie, Rusko a Japonsko. Tchien-ťin prošel procesem westernizace, budováním nové společenské infrastruktury a modernizací armády. Tyto procesy zahrnovaly také budování železnic a telekomunikace, rozvoj vzdělávacího a právního systému a vznik tamějšího těžebního průmyslu. Koloniálním zemím mj. i Belgii se podařilo založit soběstačné koncese, které měly svoje vězení, školy, kasárny a nemocnice (Brady- Brown 2013: 26).

Belgie také na krátkou dobu vlastnila malý ostrov Isola Comacina v italském jezeru Como. Belgie ostrov vlastnila pouze na jeden rok od roku 1919. Ostrov byl darován na počest belgickému králi Albertovi I. a po roce byl navrácen Itálii (Project Gutenberg Self-Publishing).

3.7 Komparace postupu belgické a nizozemské kolonizace

Nizozemí i Belgie se prostřednictvím kolonialismu snažily především profitovat. Jiné země mezi svoje cíle řadily i šíření křesťanství, o to ani Nizozemí ani Belgii nešlo. Nizozemí usilovalo i o objevy, oproti tomu Belgie neměla velkou možnost objevovat, protože v době, kdy získala nezávislost na Nizozemsku, už většina světa a kolonií byla rozebrána.

Obě země v době, kdy začínaly kolonizovat, neměly své obchodní cesty a byly nuceny používat trasy jiných států. Např. nizozemské lodě pluly po portugalské obchodní cestě do Indonésie.

Nizozemí oproti Belgii, která začala kolonizovat později, patřilo mezi přední koloniální mocnosti a v 17. století dokonce dominovalo. Úspěch Nizozemců v 17. století lze připisovat tomu, že byli výbornými mořeplavci, jejich flotila byla na lepší úrovni než jiných zemí a byli pokročilí v technice. Nizozemí se nebálo použít sílu jako prostředku k dosažení svých cílů a jako jedna z prvních zemí založilo obchodní společnost, která měla na starosti nějakou kolonii (VOC v Nizozemské východní Indii) nebo skupinu kolonií či oblast (WIC v Americe). Belgie využívala společností méně a v menším rozsahu. Belgické společnosti neměly v rukou příliš velkou moc a v jejich čele byl Leopold II. Belgický král měl hlavní slovo ve společnostech a řídil je. Činnost a strategii nizozemských společností měla na starosti rada. Belgické společnosti (např. Société Générale de Belgique) vzniklé ve 20. století měly na starosti jen ekonomiku.

Ještě než Belgie získala svou nezávislost a začala kolonizovat, tak si obchodní společnosti mj. i VOC a WIC konkurovaly a určovaly tak ceny zboží. Belgie se nemohla zapojit do boje o kolonie, které v minulosti probíhaly mezi hlavními kolonizátory 17. a 18. století (např. Francie, Španělsko, Nizozemsko a Anglie).

Belgie neměla tak slavné začátky jako Nizozemí v jejich koloniích. Král Leopold II. se nestaral o konžské obyvatelstvo, používal nekalé praktiky, které zahrnovaly nucené práce, přísné tresty, atd. Kolonii Svobodný Konžský stát považoval spíše za své vlastnictví a ne za vlastnictví Belgie. Belgie také využívala agentů, kteří měli na starost vybírání produktů od konžských obyvatel, a určovala kvóty na komodity, které byly přísně dodržovány.

Dalším rozdílem mezi koloniemi Belgie a Nizozemska bylo to, kdo stál v jejich čele. Nizozemské kolonie zastupovali guvernéri, kteří měli být podřízeni nizozemské vládě, kdežto Kongo bylo vlastnictvím Leopolda

II. Až později ve 20. století, když správa belgických kolonií spadala pod stát, byl v čele Konga generální guvernér a komisaři (později viceguvernéři) zastupující kolonii Ruanda – Urundi mu byli podřízeni.

Jak Nizozemí, tak i Belgie měly svou kolonii, která svou strategickou polohou a surovinami byla důležitější než ostatní. Pro Belgii to byl Svobodný Konžský stát (později přejmenován na Belgické Kongo) a Nizozemí za takovou kolonii pokládalo Nizozemskou východní Indii. Svou roli pro oba státy hrály i menší a méně důležité kolonie.

Nizozemci po vytyčení kolonie často rozšiřovali území na úkor někoho, např. už dříve vzniklých sultanátů Makasaru, Bantenu a Mataramu (rozšiřování Nizozemské východní Indie viz Příloha č. 6), nebo získali území po střetu s Portugalci nebo Španěly. Belgie na druhou stranu, při snaze kolonizovat, našla území (podél řeky Kongo), které ještě nebylo nikým kolonizováno a pořádně probádáno. Tím získala kolonii, aniž by ji musela vybojovat nebo přebrat někomu jinému, i když později se o některá území v Kongu musela přít s Francouzi.

Nizozemci se museli část některého ze svých území vzdát, např. Nového Amsterodamu v Severní Americe, který vyměnili s Anglií za Guyanu, nebo jejich oblasti v Brazílii, kterou museli přenechat Portugalcům. Belgie se svých hlavních kolonií vzdala poté, co jim udělila nezávislost. Výjimkou byly méně důležité a menší kolonie, které vlastnila jen na krátkou dobu, jako byl třeba přístav Santo Tomás de Castilla nebo ostrov Isola de Comacina.

O Nizozemí lze hovořit i jako o koloniální říši a obchodním impériu, kdežto o Belgii ne. Nizozemí zakládalo své opěrné body a snažilo se o kolonie na většině kontinentů. Mělo kolonie v Americe, Africe a Asii. Belgie kolonizovala jen části v Africe: Kongo a později Ruandu – Urundi, získanou na úkor Německa po první světové válce.

Nizozemí, jelikož se snažilo být neutrální, nezískalo na světových válkách žádnou kolonii.

Nizozemí obchodovalo s otroky, kdežto Belgie ne. Díky otroctví a emigrantům v průběhu 17., 18. a 19. století docházelo k míšení kultur, např. v Nizozemské východní Indii, na Antilách a v Nizozemské Guyaně. Do Nizozemské východní Indie prchali hlavně Číňané, protože v jejich zemi byla chudoba a málo práce, kterou našli právě v nizozemské kolonii. V Surinamu vzniklo časem mnoho menšin: Javánci, Hindustáni a Kreolové. Na ostrovy Antil byli dováženi hlavně otroci z Afriky, kteří tam do dneška tvoří jedno z etnik.

Obě země obchodovaly s různými komoditami. Nizozemí obchodovalo hodně se zemědělskými produkty. Velké zisky mělo z obchodu s kávou a tabákem díky evropskému zájmu o tyto plodiny a později se mezi ně přidalo indigo, cukr a ropa nalezená u ostrova Curacao. Belgie ze začátku obchodovala se slonovinou, kaučukem a palmovým olejem a po objevení ložisek také s mědí, diamanty, zlatem, uranem a kobaltem.

Belgie a Nizozemí mají společnou část své historie. V 19. století došlo v Nizozemí i v Belgii k velkým změnám a příčinou byl konec napoleonských válek a Vídeňský kongres, na kterém bylo rozhodnuto o vzniku Spojeného království nizozemského, které se skládalo právě z Nizozemska, Belgie a Lucemburska. Během napoleonských válek došlo ke zrušení nizozemských obchodních společností, které ale byly po jejich skončení nizozemským králem obnoveny. V Belgii a Nizozemsku bylo rozdílné náboženství a mluvilo se jiným jazykem. Belgie byla katolickou zemí a hovořilo se zde převážně francouzštinou z románské skupiny jazyků. V Nizozemí se mluvilo nizozemštinou, která je germánským jazykem a většina obyvatelstva byla protestantská. Také byl rozdíl v obživě obyvatel. Nizozemci byli převážně zemědělci a Belgičané

pracovali v průmyslovém odvětví, proto vznikla propast mezi jejich ekonomikami, belgická byla výkonnější než nizozemská a ve třicátých letech 19. století to vedlo k rozpadu země na Belgii a Nizozemsko (stále spojené s Lucemburskem až do roku 1890).

Lišily se také praktiky, kterých se užívalo v jednotlivých koloniích. Nizozemí zavádělo různé systémy, kterými by zabránilo vznikající nechuti vůči jejich kolonialismu. Mezi tyto praktiky patřil kulturní systém a etická politika. Tyto systémy měly obhajovat koloniální praktiky, přesto se veřejnost stavěla negativně vůči nizozemskému kolonialismu. Belgie, jak je již zmíněno výše, se nestarala o domorodé obyvatelstvo v Kongu, pro krále Leopolda II. byli Konžané lidským kapitálem. Až ve 20. století po předání správy zpět do rukou státu se situace v Kongu změnila. Belgická vláda se snažila o rozvoj a zlepšení životních podmínek obyvatel. Nizozemí nemělo v takové míře problém s rasismem, který se vyvinul v Belgii (viz odstavec o paternalismu). V kolonii Ruanda – Urundi nebylo možné využívat stejných praktik jako v Kongu, protože se jednalo o mandátní území přidělené Mezinárodním společenstvím. Přesto ale i zde docházelo k rasismu mezi kmeny Hutů a Tutsiů, který měl původ právě v belgickém kolonialismu.

Od poloviny 20. století se Nizozemí snažilo o rozvoj ve svých koloniích, i když ne všechny skutky vůči indonéskému obyvatelstvu (viz odstavec o čínských dělnících na Sumatře) se dají považovat za pozitivní. Co se podařilo Nizozemí zlepšit, byl např. vzdělávací systém a ochránění Nizozemské východní Indie před hladomorem, s kterým se potýkali v jiných koloniích.

Národněosvobozenecká hnutí lze v Nizozemské východní Indii zaznamenat už v 19. století, ale svůj rozmach mělo až o století později. V Belgii se šířil protikoloniální postoj až ve 20. století (např. bakoňský nacionalismus).

Belgie získala po první světové válce od Německa kolonii Ruanda-Urundi, kdežto Nizozemí žádnou nezískalo, protože bylo neutrální zemí a války se nezúčastnilo. Správa kolonie nebyla v rukou belgické vlády, jako tomu bylo v Kongu nebo v nizozemských koloniích, ale byla ponechána tutsijské aristokracii. Belgičané spíše než aby se snažili zabránit nadřazenosti jednoho kmene nad druhým, tak podporovali rozdíly mezi oběma kmeny, což na 20. století bylo zvláštní.

Zvláštní kolonií byla také belgická koncese v Tchien-ťinu. Své koncese zde mělo dalších osm států, ale Nizozemí mezi ně nepatřilo. Belgie svou koncesi v Číně získala mírovou cestou a také ji nenásilnou cestou vrátila.

4 DEKOLONIZACE

4.1 Dekolonizace nizozemských kolonií

4.1.1 Dekolonizace Nizozemské východní Indie

Již před druhou světovou válkou byl nacionalismus v Nizozemské východní Indii. V roce 1924 vznikla Asociace indonéských studentů (PMI), založena nacionalisty Muhammadem Hattou a Dr. Sukimanem. PMI byla jednou z hlavních sil indonéského národně osvobozenického hnutí za nezávislost. Dalším uskupením založeným Sukarnem a Sartonem byla Národní strana Indonésie (PNI), která odmítala spolupracovat s vládou a zaujala militantní postoj vůči vládě. Její principy se neshodovaly s nizozemským kolonialismem, tak Nizozemsko vsadilo Sukarna do vězení a později jej poslalo do vyhnanství, především kvůli obavám ze stoupajícího nebezpečí národně osvobozenických hnutí. Umírnění nacionalisté se snažili získat alespoň částečnou autonomii na Nizozemsku. Bylo to odmítnuto nizozemským předsedou vlády Colijinem, tím se rozšířil v Nizozemské východní Indii názor,

že spolupracovat nebo vyjednávat s Nizozemím nelze (Sklenářová 2006: 146- 147).

Během druhé světové Japonci posílili myšlenku nacionalismu v Nizozemské východní Indii svým protizápadním postojem. Dokonce si předvolal japonský generál Terauchi Sukarna a Hattu do vietnamského města Dalatu, kde jim řekl, že císař je ochoten uznat nezávislost Indonésie. Na to už Indonésie ale nehleděla. Po skončení války v roce 1945 vyhlásila nezávislost a byla jmenována první indonéská vláda. Nizozemsko se rozhodlo, pod tlakem USA, že bude jednat s vládou Indonésie. V roce 1947 dosáhly vzájemné dohody z Linggadjeti, v níž Nizozemí uznalo nezávislost Indonéské republiky, která ale byla geograficky omezena na ostrovy Jáva, Sumatra a Madura. Ze zbytku států vznikly Spojené státy indonéské a byly připojeny k Nizozemsko-indonéské unii (Sklenářová 2006: 147).

I tak ale docházelo ke sporům mezi Indonésií a Nizozemím. Např. vláda Nizozemí se snažila vojensky získat zpět svou moc nad Indonésií v letech 1947 a 1948. Proti Nizozemské kolonizaci Indonésie v té době byla i Rada bezpečnosti OSN, a to hlavně díky vlivu USA, které se tam snažily prosadit dekolonizaci. OSN zakázala Nizozemí vojensky napadat Indonésii v Jávě a zahájila jednání u kulatého stolu v Haagu, kde bylo rozhodnuto roku 1949 o vzniku federace Spojených států indonéských. V roce 1950 byla vyhlášena jednotná Indonéská republika, v jejímž čele stanul Sukarno (viz Příloha č. 7) a předsedou vlády se stal Haatta. Sukarno se později prohlásil za doživotního prezidenta. Mnoho rodin z ostrova Moluky, sloužících v nizozemské armádě, odešlo do Nizozemska spolu s indonéskými Nizozemci. Po vyhnání nizozemských vojenských jednotek z Indonésie roku 1954 byla zrušena Nizozemsko-indonéská unie. V roce 1962 Nizozemí pod nátlakem předalo správu nad Novou Guineou OSN a ta ji po roce předala Indonésii (Sklenářová 2006: 147 – 148).

Na počátku vzniku samostatné Indonésie docházelo k častým vnitřním změnám ústavy. První republika spoléhala na silnou exekutivu a druhá na parlamentní ústavní systém. Třetí autoritářská prezidentská republika tzv. Řízené demokracie (Guided Democracy) vznikla na začátku občanské války v padesátých letech. Co se týče zahraničí, vedla Indonésie zdlouhavý boj o západní Novou Guineu (Západní Irian) a stále byla ve střetu se sousední Malajskou federací (Benda 1965: 1061).

4.1.2 Dekolonizace Antil a Nizozemské Guyany

Proces národního uvědomování, který proběhl i v Indonésii, se Nizozemské Guyaně vyhnul. Prvním, kdo vyjádřil nespokojenost s koloniálním systémem Nizozemska v Guyaně, byl Anton de Kom. Reagoval na probíhající guyanskou ekonomickou krizi a bídu, která ji provázela. Prohlašoval, že za tamější chudobu může Nizozemsko a obyvatelé Nizozemské Guyany jsou stále otroci. Guvernér Guyany dal uvěznit de Koma a malé povstání, které proběhlo, bylo bez překážek potlačeno. Druhým narušitelem klidu byl v roce 1937 guyanský guvernér Kielstra, který se snažil vytvořit jakousi malou Nizozemskou Indii. Během jeho snah vypukla druhá světová válka, z Nizozemské Guyany se stal důležitý dovozce bauxitu (z alumina se vyráběla letadla) a USA umístily v Paramaribu své vojáky. Nakonec byl Kielstra odvolán v polovině padesátých let 20. století nizozemskou vládou ze svého postu guvernéra (Van der Horst 2005: 461 – 462).

Nizozemí nabídlo autonomii Nizozemské Guyaně a Antilám samo, přestože tam neprobíhala žádná povstání proti kolonizátorům a hnutí za nezávislost neexistovalo. Přidělení autonomie proběhlo ve dvou etapách. V první etapě získala jak Nizozemská Guyana, tak i Antily velkou míru samosprávy (v roce 1948). Ve druhé etapě došlo v roce 1954 k upravení vztahů s Nizozemím prostřednictvím královského statutu,

který stanovil systém samosprávy obou zemí. Nizozemská Guyana i Antily získaly demokraticky volený parlament a vládu podle nizozemského modelu a obě země si vybraly ministra, který je měl reprezentovat v Haagu (Van der Horst 2005: 462 – 463).

Guyanská politika se rozdělila podle etnik, do popředí se dostali politici, kteří byli oblíbení u obyvatelstva a většinou zastupovali nějaká etnika např. kreolskou skupinu obyvatel (potomky afrických otroků) nebo Hindustány. Důležitou roli ve vládě hrála spolupráce, vítězné strany po volbách musely tvořit koalice. Největšími stranami byla Spojená hindustánská strana (VHP) a Národní strana Surinamu (NPS). Do mladé generace začaly pronikat národněosvobozenecké a protikolonialistické myšlenky. Později nizozemská vláda začala diskutovat s Nizozemskou Guyanou a Antilami o udělení nezávislosti. Nezávislost Nizozemské Guyaně byla přidělena v roce 1975 jako Surinamské republice. Část obyvatelstva stavící se proti udělení nezávislosti se odstěhovala do Nizozemí (Van der Horst 2005: 463 – 465).

Přehled nizozemských kolonií v Karibském moři viz Příloha č. 8. Z Antilských ostrovů bylo v minulosti výnosné jen Curacao, ale jeho spojení s Venezuelou bylo často nebezpečné pro Nizozemí, protože venezuelští uprchlí politici často zasedali ve vládě na Curacau. Vláda Nizozemska vyhnala Blanca z Curacaa, pozdějšího prezidenta Venezuely, který si později nárokoval ostrovy Curacao, Arubu a Bonaire (Venezuela je požaduje dodnes). Vztahy mezi Venezuelou a Nizozemím se horšily a došlo i k blokádě venezuelského pobřeží. Později došlo k objevení ropy u Curacaa a první rafinérie byla založena roku 1916. Malé ostrůvky tímto nabyly na světovém významu a zlepšila se jejich ekonomická situace. Na ostrovy pronikali američtí a nizozemští obchodníci, kteří konkurovali tamějším, což podnítilo zdůrazňování antilské identity. Ostrovy Antil proto využily šance a chopily se nabídnuté autonomie od Nizozemí. Strany často tvořily koalice, ale byly rozdílného

stranického uskupení a pocházely každá z jiného ostrova. Mezi Arubou a Curacaem vládla animozita, pramenící z toho, že obyvatelé Aruby byli indiánského původu a na Curacau afrického. Ostrov St. Maarten byl oproti nim chudý a až po zaměření na turismus se jeho ekonomika zlepšila. Stal se z něj daňový ráj, byly zde postaveny hotely a vzrostl počet obyvatel (hlavně kvůli imigrantům z Haiti a Dominikánské republiky). Na druhou stranu tu byla korupce a zneužívala se moc (Van der Horst 2005: 465 – 467).

Naproti tomu Curacao zchudlo díky zavádění automatizace a následujícímu růstu nezaměstnanosti. Z úpadku ekonomiky Curacaa obviňovali tamější obyvatelé Nizozemí. To vedlo k myšlence, že se Nizozemí musí vzdát svého koloniálního postavení, ale k udělení nezávislosti Antilám nedošlo. Aruba se snažila vyčlenit z antilských ostrovů a získat zvláštní postavení v rámci Nizozemského království, čehož v devadesátých letech dosáhla. Kvůli vývoji v technice byly zrušeny rafinerie na Arubě, proto musela najít nový způsob, kterým by udržela svou ekonomiku a nakonec ho našla v turismu (Van der Horst 2005: 467 – 469).

V roce 1999 St. Marteen také požádal Nizozemí o vyčlenění, vláda to ale zamítla. V roce 2010 nakonec získal stejný status v rámci Nizozemského království jako má Aruba a Curacao. V současné době je St. Marteen parlamentní demokracií (Negjar 2014). Zatímco Aruba, Curacao a St. Marteen jsou autonomními zeměmi, Bonaire, St Eustatius a Saba jsou nyní zvláštní správní obvody království. Nizozemí si ponechalo odpovědnost za obranu a zahraniční politiku (BBC 2010).

Dozvuky nizozemské koloniální minulosti v Antilách můžeme najít v rozvojové politice. V padesátých letech 20. století vyčlenila nizozemská vláda na popud Organizace spojených národů půl druhého milionu na podporu bývalých kolonií (Van der Horst 2005: 469).

4.2 Dekolonizace belgických kolonií

4.2.1 Dekolonizace Belgického Konga

V letech 1945-1959 byl v Belgickém Kongu relativní klid, a tak Belgie nevěnovala pozornost okolním africkým koloniím, které se snažily získat nezávislost. Situace v Belgickém Kongu před získáním nezávislosti vypadala tak, že stoupl počet obyvatel z 35 000 na 115 000 a Belgičané vkládali velkou víru ve zdravotní politiku, kterou zavedli v Kongu, a proto se o svou pozici co by kolonizátora neobávali. Také se v Kongu zlepšil školní systém a zvýšil se počet škol, které zakládala hlavně církve. Belgie se také stavěla jinak k nuceným pracím a začala více pečovat o pracovníky. Také zavedla tzv. průkazy občanských zásluh, o které usilovala hlavně vzdělaná vrstva obyvatel (Ferro 2007: 418).

Všechny evropské země, které měly své kolonie v Africe, si je chtěly udržet a snažily se zajistit jejich ekonomickou výnosnost a politickou stabilitu. Stejně tak i Belgie, ale oproti Velké Británii a Francii zaváděla pouze povrchní politické reformy a jejich zatvrzelost v tomto směru způsobila pozdější nestabilní situaci provázenou násilnými střety (Reid 2011: 229).

V Africe bylo téměř od počátku jasné, že kolonie budou svádět velký boj o svou nezávislost. Koloniální mocnosti se nechtěly vzdát svých kolonií. Velký boj o nezávislost proběhl právě i v Belgickém Kongu. Belgie se ho nechtěla vzdát kvůli jeho nerostnému bohatství. Především provincie Katanga byla pro Belgii největším zdrojem nerostných surovin, mezi něž patřil kobalt, měď, zinek a uranová ruda. Národně osvobozené hnutí v Belgickém Kongu propukla v padesátých letech 20. století a krátce po jejich vzniku byla tak rozsáhlá, že belgická vláda raději dala této kolonii v roce 1960 nezávislost (Stamberger 1963: 280 – 281). V Kongu se stupňovalo napětí po několik let

a Belgičané od toho v podstatě uprchli. Po odchodu Belgičanů zavládl chaos. Začaly vznikat politické strany a mnoho z nich bylo extrémně regionálně orientovaných a hrozilo, že se Kongo rozpadne na více regionů (Reid 2011: 254).

První volby nezávislého státu vyhrála strana Národní hnutí Konga v čele s Patricem Lumumbou, který byl historicky prvním konžským ministerským předsedou. Po získání nezávislosti 30. června 1960, se začala Belgie stavět proti Kongu a stále se snažila zasahovat do jeho politiky, např. dosadila některé politiky do konžské vlády, a ti se pak snažili jít proti Lumumbovi, který se snažil prosadit Kongo jako centralistický stát. Politici dosazení Belgií se oproti tomu snažili o návrh na volnou federalizaci, přičemž by provincie byly velmi autonomní. Belgie se tímto snažila o to, aby šly jednotlivé provincie proti sobě a zamezilo se tak vzniku silné ústřední vlády, která by se stavěla proti kolonizaci a snažila by se o neutralitu. Lumumba se snažil o úplnou nezávislost na Belgii v oblasti hospodářství a politiky (Stamberger 1963: 281). Lumumba se pokoušel udržet pohromadě nacionalistickou koalici, ale nedařilo se mu to kvůli bouřící se armádě. Provincie Katanga se chtěla odtrhnout od zbytku Konga, propuklo násilí mezi etniky v oblasti Kasai a do záležitostí Konga se začaly vměšovat zahraniční země (Spojené státy americké, Čína, Rusko a Belgie) (Reid 2011: 254).

Belgie nadále všelijak zasahovala proti Lumumbově vládě, vyslala své výsadbáče do Konga pod záminkou, že se bojí o bezpečnost tamějších belgických usedlíků a ti obsadili všechna důležitá města v Kongu. To se samozřejmě nelíbilo Lumumbovi, který požádal o pomoc při ochraně před belgickou agresí Organizaci spojených národů. Sovětský svaz podpořil Kongo v Radě bezpečnosti a poté, co Belgie na jejich výzvu opustit Kongo nereagovala, vyslala mezinárodní jednotky OSN, aby došlo k dodržení rezoluce. Belgie reagovala tím, že iniciovala vojenský převrat za pomoci prezidenta Konga Kasavubua a náčelníka generálního štábu

Mobutua. Lumumba byl zatčen a následně i zavražděn. To se neshodlo s uznáním veřejnosti. Ve vládě usedli kompromisníci politici. Jejich odpůrci a Lumumbovi stoupenci si založili vlastní vládu ve Stanleyvillu, v čele s Antoinem Gizenzou. Belgičtí agenti se mezitím snažili podpořit v provinciích myšlenky na separatismus, kvůli tomu pak Katanga, o kterou šlo Belgii nejvíce, vyhlásila nezávislost. Vzniklý zmatek zapříčinil začátek hladomoru, zastavení výrobní činnosti, boje mezi kmeny a šíření epidemií. Za přičinění Belgie došlo ke konferenci, kde se jednalo o přeměnění Konga ve federaci skládající se z 23 menších států. K tomu ale nedošlo, protože konžská vláda s federalizací státu nesouhlasila. Katanga v čele s Tshombem vytvořila silnou armádu, s kterou zaútočila na jednotky OSN. Tshombe získával zbraně, letadla a posily z Belgie, Velké Británie a Francie (Stamberger 1963: 281 – 284).

Jednotky OSN nemohly účinně zasáhnout v Katanzě. Po smrti generálního tajemníka OSN Daga Hammarskjoda, jehož letadlo se zřítilo v Zambii roku 1961, byly akce proti Tshombovi zastaveny a místo toho byly namířeny na Gizengu, ten byl nakonec uvězněn, ale zmatek uvnitř Konga pokračoval (Stamberger 1963: 284). Spojeným národům se podařilo dostat Katangu pod kontrolu roku 1962. Po smrti Lumumby se do čela státu dostal generál a velitel konžské armády Joseph Mobutu, podporovaly ho hlavně Spojené státy americké. Poté, co Mobutu definitivně utvrdil svou moc v roce 1965, zreformoval armádu, znovu nastolil centralizovanou a násilnickou vládu a během studené války stál na straně Západu. Později se snažil afrikanizovat svou zemi a přejmenoval Konga na Zair a sebe na Mobutu Sese Seko (viz Příloha č. 9). Země bojovala s korupcí a chronicky špatnou vládou, nicméně Mobutu měl podporu Západu až do konce studené války Reid 2011: 254 – 255). Do vnitřního konfliktu v Kongu se zapojila řada velmocí. CIA napomohla Mobutovi k moci. Mobutu se stal vzorovým prozápadním vůdcem. CIA tak podpořila rivalitu, která byla mezi supervelmocemi v centrální Africe

a obzvláště se projevila během energetické krize v sedmdesátých letech (Reid 2011: 267).

Boje o Kongo ukázaly, že se země nerady vzdávají svých kolonií. Pokud si koloniální země nedokázaly udržet kolonii násilím, uchýlovaly se k menším ústupkům, a když ani ty nezabíraly, byly nuceny uznat kolonii nezávislost a snažily se slabé a zaostalé státy ovládat hospodářsky. Z kolonialismu se tak postupně přecházelo k neokolonialismu (Stamberger 1963: 284).

4.2.2 Dekolonizace Ruanda – Urundi

Ruanda – Urundi byla pod správou Belgie i po druhé světové válce. V padesátých letech 20. století populace čítala přes čtyři miliony obyvatel. Žili zde Afričané, misionáři, obchodníci, evropští správci a asijsí muslimští úředníci a obchodníci. Po druhé světové válce se začalo obchodovat s komoditami jako je bavlník, káva a tabák. Hutům se zlepšila majetková situace a mezi nimi a belgickou správou se zvýšila spolupráce. V padesátých letech vznikly tzv. poradní sněmy na úrovni obvodů, okresů a zemí a voleni do nich byli hlavně početnější Hutuové. Tutsiové začali být proti koloniálnímu režimu poté, co byl zrušen systém pronájmu skotu v letech 1954 – 1955. Odstranění systému mělo za následek osvobození rolníků od závislosti na feudálech a omezení majetku feudálů (Klíma 2012: 308 – 309).

Hutuský manifest zahájil politickou agitaci ve Rwandě v roce 1957. Hutuové se především stavěli proti tutsijské nadřazenosti. V roce 1959 nastoupil na trůn protibelgický mwami Kigeri V., který podporoval vznik tutsijské politické strany Národní svaz Rwandy (UNAR). Společně s touto stranou se snažil o nezávislost Rwandy na Belgičanech a chtěl zachovat feudální systém. Hutuové reagovali tak, že založili dvě politické strany Stranu za emancipaci Hutů (PARMEHUTU) a Sdružení pro sociální povznesení mas (APROSOMA). Mezi oběma stranami vypukl

konflikt, přičemž Belgie podporovala stranu Hutů a po vypuknutí bojů v roce 1959 vyhlásila výjimečný stav. Ve volbách v roce 1960 zvítězila strana PARMEHUTU jejíž předseda, Grégoir Kayibanda, se stal prvním premiérem Rwandy. Výsledek bojů byl, že Tutsiové ztratili majetek a začali prchat ze země, mwami Kigeri V. byl sesazen a vyhnán ze země a přední členi UNAR byli uvězněni. V roce 1961 se občané Rwandy vyslovili pro republiku a prvním prezidentem se stal hutuský politik Dominique Mbonyumutwa. To započalo občanskou válku mezi Huty a Tutsii. V roce 1962 Valné shromáždění OSN ukončilo statut svěřeneckého území a tím získala Rwanda nezávislost na Belgii a prvním prezidentem nezávislé republiky se stal předseda strany PARMEHUTU Kayibanda. I přesto, že Rwanda získala oficiálně nezávislost, nadále byla na Belgii závislá a vztah mezi Huty a Tutsii byl nadále špatný (Klíma 2012: 309).

Konflikt mezi Huty a Tutsii v Burundi nebyl tak velký jako ve Rwandě. Vláda byla v rukou tutsijského rodu Baganwa, který si dokázal udržet autoritu. První strana Tutsiů, Demokraticko-křesťanská strana (PDC), vznikla až v roce 1959. V roce 1959 také vznikl burundský Svaz pro národní pokrok (UPRONA), který byl založen Louis Rwagasore. Svaz se ze začátku snažil o větší autonomii a zastupitelský orgán, ale později žádal o nezávislost Burundi na Belgii. O republiku žádná strana nestála, protože monarchie zde měla dlouhou historii. První ve volbách zvítězila strana PDC. V dalších volbách již nezvítězila, protože byla moc konzervativní. Nahradila ji strana UPRONA. Po žádosti o ukončení poručenského statutu, kterou podal Louis Rwagasore, získala Burundi nezávislost na Belgii v roce 1962 (Klíma 2012: 309 – 310).

Obě části Ruanda – Urundi se osamostatnily v červenci 1962. I přes tlak ze strany OSN, aby kolonie získala nezávislost jako federace, se obě země rozhodly jít každá svou cestou. Ruanda získala nezávislost jako republika a změnila svůj název na Rwandu a Urundi byla nadále

monarchií, ale se změněným jménem Burundi (HistoryWorld). Ve Rwandě etnické napětí přetrvávalo i po získání nezávislosti. Hutové se báli údajných snah Tutsiů dostat se zpět k moci. Tyto obavy nakonec vedly k masakru v roce 1994, v kterém zemřelo mnoho Tutsiů a Hutů stojících na jejich straně (Reid 2011: 245).

Ekonomiky, politické systémy a sociální péče Demokratické republiky Kongo, Rwandy a Burundi byly výrazně ovlivněny ambicemi belgického krále Leopolda II. Všechny tři země zažily vykořisťování, násilí a chudobu, ale fakt, že jsou bohatým zdrojem nerostů, může nitru Afriky jednoho dne přinést trvalý mír a prosperitu (Schulz – Richard).

4.3 Komparace nizozemské a belgické dekolonizace

Nacionalistické tendence měli obyvatelé Nizozemské východní Indie ještě před 19. stoletím, ale národně osvobozenecká hnutí vznikala pořádně až ve 20. století. Nizozemsko se jich bálo, protože nechtělo přijít o Nizozemskou východní Indii. Během druhé světové války byla Nizozemská východní Indie okupována Japonskem, po ukončení války Indonésané sami vyhlásili nezávislost, Nizozemí s tím souhlasilo kvůli tlaku ze společnosti až po čase a došlo k dohodě mezi vládami. Nizozemí si ponechalo některé ostrovy a nadále se snažilo získat zpět svou moc nad Indonésií, proti tomu se stavělo i OSN a Nizozemí se muselo smířit s procesem dekolonizace. Poslední předalo Indonésii Novou Guineu v roce 1962, tím skončil nizozemský vliv v Asii. Nizozemské Guyaně se nacionalismus úplně vyhnul a v Antilách se objevil jen v menší míře. Přesto Nizozemí nabídlo oběma zemím autonomii samo. Značnou míru autonomie získaly Nizozemská Guyana a Antily v postupném procesu. Nakonec byla Surinamu (přejmenované Nizozemské Guyaně) udělena i nezávislost, kvůli začínajícím národně osvobozeneckým hnutím.

V procesu dekolonizace emigrovala spousta obyvatel z Indonésie a Surinamu do Nizozemska. Díky tomu žije dnes v Nizozemsku hodně

menšin a tamější vláda věnuje velkou pozornost imigrační politice. V Belgii tento problém není. Obyvatelé kolonií nechtěli nebo nemohli emigrovat na belgické území.

Pro Belgii byla dekolonizace překvapením. Během doby, kdy okolní kolonie získávaly nezávislost, si neuvědomila, že by i jí hrozilo vzdát se svých kolonií. Vkládala až přílišnou důvěru ve zdravotnictví v Kongu, které tam dokázala zlepšit, proto snahy o osamostatnění pro ni byly nečekané. V Kongu proběhly velké boje o nezávislost, které nakonec Belgii přiměly ustoupit a udělit mu nezávislost. V Nizozemí neprobíhaly tak velké nepokoje. Také Indonésie nebyla po získání nezávislosti v takovém chaosu jako Kongo, kde vznikaly regionální strany a téměř došlo i k rozpadnutí státu. Co Nizozemí a Belgie mají společného, byla nechuť nezasahovat do svých bývalých kolonií. Oba státy usilovaly o udržení své moci nad již nezávislými státy, přestaly se o to snažit až po zásahu nebo naléhání OSN.

Horší situace po získání nezávislosti byla v Kongu. Docházelo ke střídání vlád, politici byli často zkorumpovaní a v čele státu se střídali diktátoři. Situace ve Rwandě byla také špatná, vypuknul zde etnický konflikt mezi Hutu a Tutsii, přičemž Belgie podporovala Hutu.

Bývalé kolonie Nizozemí vznikly jako republiky, kdežto Burundi po získání nezávislosti zůstalo monarchií. V Burundi nebyl etnický konflikt v takové míře jako ve Rwandě a Tutsiové zůstali u moci.

5 ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo zjistit rozdíly mezi nizozemským a belgickým kolonialismem. Práce ukazuje, že se oba kolonialismy postupem času měnily a jednotlivé kolonie zaujímaly různá měnící se postavení v koloniálních říších. Oba kolonialismy vykazují společné znaky i odlišnosti.

Prvním společným znakem obou zemí je jejich minulost. Belgie byla součástí Nizozemí až do roku 1830. Co stálo za jejich odloučením, byly právě jejich odlišnosti, konkrétně jejich náboženství, jazyk a způsob obživy. Snaha kolonizovat provázela Belgii již od počátku její nezávislosti, ale až za krále Leopolda II. se jí podařilo získat první kolonii. Nizozemí se v tomto ohledu lišilo, až po růstu ekonomiky pomýšlelo na kolonizaci, nechtělo ale jen zbohatnout, ale také objevovat. Nizozemci byli známí mořeplavci a proslavili se jako mořeplavecký národ. Proto se snažili získat kolonie všude ve světě, aby měli opěrné body, které sloužili hlavně jako zastávka pro flotilu plujících k významnějším koloniím. Touto důležitou kolonií byla hlavně Nizozemská východní Indie. Belgickým králům šlo spíše jen o zisk, proto se stavěli k domorodým obyvatelům kolonií jako k lidskému kapitálu a svému majetku. Způsob, jakým pohlížela Belgie na své kolonie, se výrazně lišil od nizozemského pohledu. Je možné, že Belgie jakožto mladá koloniální země neprošla tolika změnami a takovým vývojem jako Nizozemí. Nizozemí obchodovalo s otroky a Belgie v momentě, kdy získala nezávislost, neměla tuto možnost, protože evropské země z důvodu nelibosti veřejnosti rušily otrokářský systém. Belgie se neúčastnila koloniálních válek, které probíhaly mezi evropskými zeměmi.

Další odlišností bylo zakládání společností, přičemž Nizozemí bylo v tomto ohledu průkopníkem. Obchodní společnosti měly v koloniálních říších na starosti správu a v čele kolonií stáli generální guvernéri.

Nizozemí mělo dvě hlavní společnosti a to VOC na východě a WIC na západě. Belgickou konžskou kolonii řídil výhradně král Leopold II. a jeho vůli v Kongu prosazovali tzv. agenti. Kongo bylo královo osobním majetkem a až po zveřejnění jeho koloniálních praktik byla nucena královská rodina předat správu belgickému státu.

Nizozemí i Belgie se nelišily jen v tom, jak nabývaly svých kolonií, ale také jakým způsobem jim daly nezávislost. Proces dekolonizace jejich držav se týkal převážně 20. století. Belgie v Kongu neměla na výběr, tamější situace byla neudržitelná. Hlavní kolonii Nizozemska, Nizozemskou východní Indii, zabralo Japonsko během druhé světové války a po ukončení okupace Indonésie sama vyhlásila nezávislost a Nizozemí se s tím pod tlakem OSN muselo smířit. Obě země se nechtěly vzdát kolonií a nadále se snažily získat v nově samostatných státech svou moc zpět.

Belgii po nekoloniálním období v Africe nezůstala žádná kolonie, kdežto Nizozemí si ponechalo v Karibském moři Antily a Arubu. Oba kolonialismy měly dopady na své bývalé kolonie. Belgický kolonialismus se odrazil výrazně ve Rwandě, kde v roce 1994 proběhla genocida mající kořeny právě i v koloniální minulosti. Nizozemská kolonizace se odrazila i v samotném Nizozemí, a to hlavně v imigrační politice. V Nizozemí žije část obyvatelstva, která se tam přistěhovala z Indonésie nebo ze Surinamu během kolonizace nebo v procesu dekolonizace.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

BBC (2010). *Status change means Dutch Antilles no longer exists* (<http://www.bbc.com/news/world-latin-america-11511355>, 8. 4. 2015).

Benda, Harry J. (1965). Decolonization in Indonesia: The Problem of Continuity and Change. *Oxford University Press* 70 (4), s. 1058-1073.

Brady, Anne-Marie – Brown, Douglas (2013). *Foreigners and Foreign Institutions in Republican China* (New York: Routledge).

Demel, Walter eds. (2013). *Dějiny světa: Objevy a nové struktury 1200 až 1800* (Praha: Vyšehrad).

Encyclopaedia Britannica (2014a). *Eighty Years' War: European history* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/181262/Eighty-Years-War>, 4. 4. 2015).

Encyclopaedia Britannica b. *Santo Tomás de Castilla: Guatemala* (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/523360/Santo-Tomas-de-Castilla>, 4. 4. 2015).

Ferro, Marc (2007). *Dějiny kolonizací: Od dobývání po nezávislost 13. - 20. století* (Praha: Lidové noviny).

HistoryWorld. *History of Rwanda* (<http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ad24>, 4. 4. 2015).

Hulicius, Eduard (2006). *Stručná historie států: Belgie* (Praha: Libri).

Klíma, Jan (2012). *Dějiny Afriky: Vývoj kontinentu, regionů a států* (Praha: Lidové noviny).

Negiar, Claire (2014). Saint Martin/Sint Maarten: An Island Divided. *GeoCurrents*. 7. 4. 2014 (<http://www.geocurrents.info/special-municipalities/saint-martinsint-maarten-island-divided>, 8. 4. 2015).

Pollard, Leonard (2015). *A Source Of Guatemala Inspiration - 356 Things You Need To Know* (Emereo Publishing).

Portal belgium. *Belgium's independence (1830 - present time)* (http://www.belgium.be/en/about_belgium/country/history/belgium_from_1830/, 4. 4. 2015).

Project Gutenberg Self-Publishing. *Isola Comacina* (http://self.gutenberg.org/articles/Isola_Comacina#cite_note-2, 4. 4. 2015).

Reid, Richard J. (2011). *Dějiny moderní Afriky: od roku 1800 po současnost* (Praha: Grada Publishing).

Schulz-Richard, Katherine. Belgian Colonialism: The Legacy of Belgium's 19th and 20th Century African Colonies. *About Education* (<http://geography.about.com/od/belgiummaps/a/Belgian-Colonialism.htm>, 4. 4. 2015).

Sklenářová, Sylva (2006). *Stručná historie států: Nizozemsko* (Praha: Libri).

Stamberger, Walter (1963). *Dějiny kolonialismu* (Praha: Orbis).

UCL. Fall of Antwerp (http://www.ucl.ac.uk/dutchstudies/an/SP_LINKS_UCL_POPUP/SPs_english/language_history/pages/antwerp.html, 7. 4. 2015).

University of Bristol (2010). *Tianjin Under Nine Flags* (<http://www.bristol.ac.uk/tianjin-project/tianjinnineflags/>, 4. 4. 2015).

Van der Horst, Han (2005). *Dějiny Nizozemska* (Praha: Lidové noviny).

World Statesmen. *Former Foreign Colonies and Concessions in China* (http://www.worldstatesmen.org/China_Foreign_colonies.html#Tientsin, 4. 4. 2015).

7 RESUMÉ

The theme of Dutch and Belgian colonialism is indeed a historical topic, but we can also find the consequences of colonialism in modern history. The colonial era is infamous and as such it can be seen as interesting too. The individual colonialists are relatively well known, but the comparison of two colonialism may be new and beneficial topic. The aim of this work was to compare the Dutch and Belgian colonialism and see how they differ and what they have in common.

Both colonialism have shared part of their history. The Netherlands as a country arose sooner than Belgium, which was a part of the Dutch territory until 1830. Differences in languages, religions, types of livelihood and economies led to the secession of Belgium. The Netherlands at the time when independent Belgium was founded, were among the main colonial countries and owned several colonies. The most profitable were Dutch East Indies (Indonesia). Belgium did not have the possibility of discoveries such as the Netherlands, mostly because in the 19th century most of the world has already been taken. Therefore Belgium tried to get the riverside of the Congo River, which was difficult to access and therefore unexplored. The Netherlands colonized via trading companies (VOC in Southeast Asia and WIC in the Caribbean Sea and South America). In contrast the Free Congo State was in the hands of Belgian king Leopold II. Belgian and Dutch colonialism differed also in their objectives. The aim of the Netherlands was not only economic prosperity as in Belgium, but also discoveries. The Dutch were well known as excellent sailors. The Netherlands also based supporting points, which served as a stopover for ships that sailed to major colonies and also took part in colonial wars, which the dominant colonial countries led among themselves (England, France, Portugal, Spain). Belgium (Leopold II.) resorted to practices which were harder and more brutal than the Netherlands ones. After the First World War, Belgium obtained the German colony Ruanda - Urundi, while the Netherlands, because of their neutrality, did not obtain any. During World War II Japan occupied

the Dutch East Indies and reinforced the idea of the Indonesian national liberation. After the departure of the Japanese Indonesia declared its independence and although the Netherlands did not want to give it up, under the pressure from the United Nations they reconciled with decolonization. Belgium process of decolonization took by surprise. Belgium had not expected that its colonies would try to gain their independence. But due to the chaos that reigned in the Belgian Congo, Belgium rather gave it up and later already separated Rwanda and Burundi gained the independence. The most effects of the colonialism can be seen in Rwanda, where conflict broke out between the Hutu and Tutsi tribes, which eventually resulted in the genocide. One of the factors that led to this dispute was encouraging the differences between the tribes which Belgium did. The Netherlands and Belgium did not like surrendering their colonies. Antilles and Aruba still belong to the Netherlands, while Belgium does not have any colonies any more.

8 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Mapa s belgickými a nizozemskými koloniemi

Příloha č. 2: Tasmanova cesta kolem Austrálie

Příloha č. 3: Král Leopold I.

Příloha č. 4: Král Leopold II.

Příloha č. 5: Nizozemská fleuta

Příloha č. 6: Mapa Nizozemské východní Indie – postupné rozšiřování

Příloha č. 7: Sukarno

Příloha č. 8: Mapa nizozemských kolonií v Karibském moři

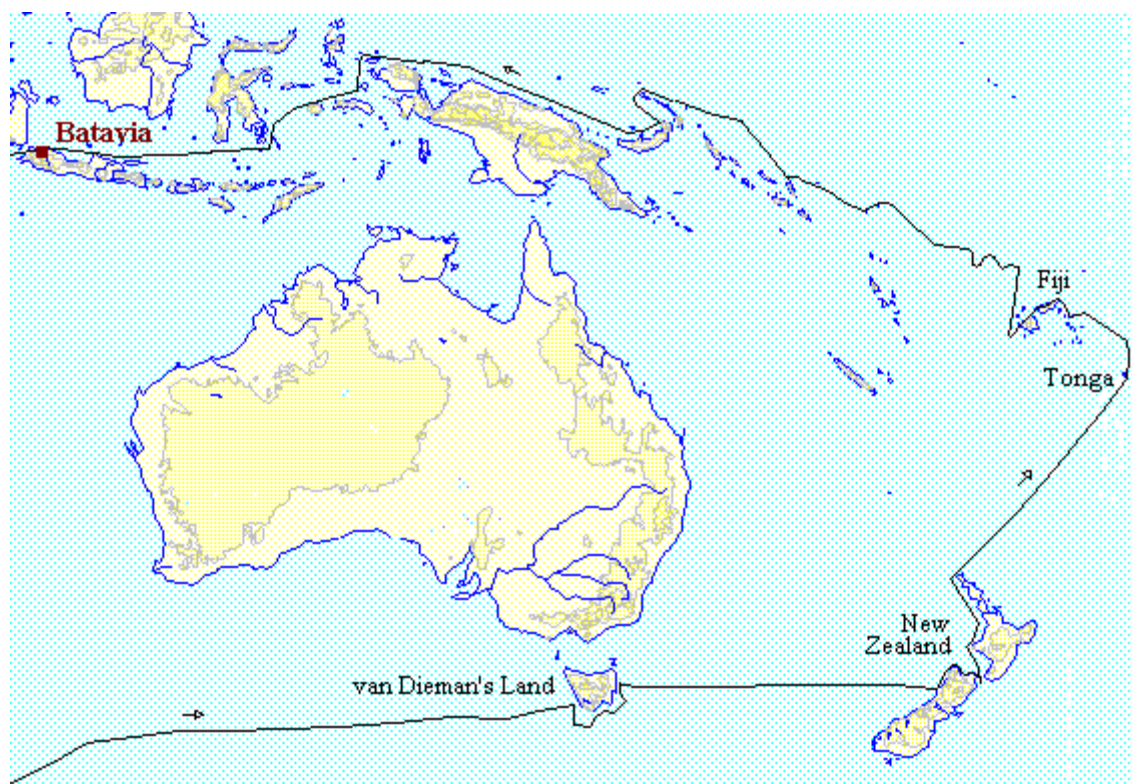
Příloha č. 9: Mobutu Sese Seko (Joseph Mobutu)

Příloha č. 1: Mapa s belgickými a nizozemskými koloniemi

Zdroj: <https://mrhavens.wordpress.com/2014/01/14/wh-map-due-wednesday/eme-world-map-blank/> (10. 4. 2015).

Příloha č. 2: Tasmanova cesta kolem Austrálie

Zdroj:

http://www.ozedweb.com/images/map_tasman_voyag164_colour.gif (21. 4. 2015).

Příloha č. 3: Král Leopold I.

Zdroj: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/336617/Leopold-I> (21. 4. 2015).

Příloha č. 4: Král Leopold II.

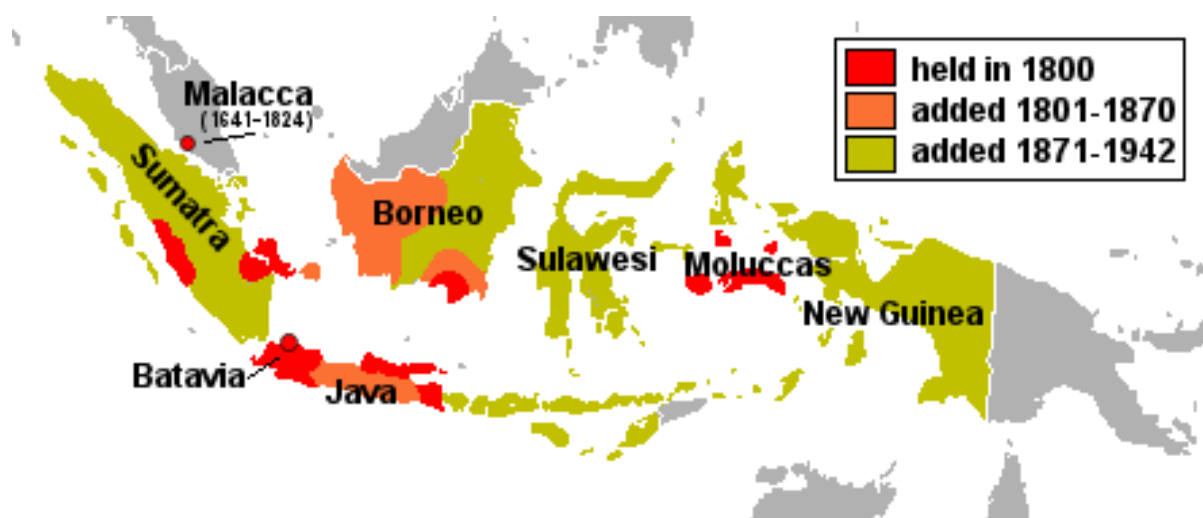
Zdroj: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3516965.stm> (21. 4. 2015).

Příloha č. 5: Nizozemská fleuta

Zdroj: <http://www.mundo.cz/holandsko/dejiny#> (21. 4. 2015).

Příloha č. 6: Mapa Nizozemské východní Indie – postupné rozšiřování

Zdroj: <http://becuo.com/dutch-east-indies-map> (21. 4. 2015).

Příloha č. 7: Sukarno

Zdroj: <http://www.brilio.net/news/fakta-peci-beludru-dari-soekarno-untuk-nasionalisme-1503188.html> (21. 4. 2015).

Příloha č. 8: Mapa nizozemských kolonií v Karibském moři

Zdroj:

http://www.vincenzo.altervista.org/catalog/netheant/netheant_cat.html
(10. 4. 2015).

Příloha č. 9: Mobutu Sese Seko (Joseph Mobutu)

Zdroj: <http://www.theguardian.com/world/2013/oct/25/mobutu-sese-seko-remains-repatriated-congo-zaire> (21. 4. 2015).